

Załącznik
do Uchwały Nr 6/52/12/IV
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
z dnia 7 lutego 2012 r.

**Wojewódzki program wyrównywania szans
i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu
oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania
osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015**

Olsztyn 2011 rok

Spis treści

Wstęp	3
1. Analiza sytuacji osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim.	7
2. Cel strategiczny, priorytety, działania i wskaźniki osiągnięcia celu „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.	26
3. Uwarunkowania realizacji „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.	37
4. Wdrażanie „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.	38
4.1 Harmonogram.	
4.2 Monitorowanie Programu.	
4.3 Źródła informacji.	
4.4 Finansowanie Programu.	

Wstęp

Ponad 650 milionów osób na świecie jest niepełnosprawnych w następstwie psychicznych, fizycznych oraz sensorycznych niesprawności. Stanowi to około 15% całej populacji. Jedna na 6 osób w Unii Europejskiej jest niepełnosprawna, w stopniu od lekkiego do znacznego, co oznacza, że około 80 mln Europejczyków ma ograniczone możliwości pełnego uczestniczenia w życiu społecznym i gospodarczym.

Powszechność występowania niepełnosprawności stawia przed poszczególnymi państwami obowiązek podejmowania działań zapobiegających powstawaniu oraz łagodzenia jej skutków. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych są zadaniem ogólnospołecznym, bowiem skutki niepełnosprawności dotyczą wszystkich dziedzin życia.

Spółeczny kontekst tematyki niepełnosprawności został omówiony w Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (International Classification of Functioning, Disability and Health - ICF), przyjętej podczas Światowego Zgromadzenia Zdrowia (World Health Assembly) w 2001 roku. Dokument ten podkreśla, że niepełnosprawność dotyczy całej ludzkości, nie można obarczać problemami związanymi z niepełnosprawnością mniejszości społecznych - każdy człowiek może doświadczyć pogorszenia stanu zdrowia i stać się osobą niepełnosprawną.

Zgodnie z definicją sformułowaną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO): *Osoba niepełnosprawna to osoba, u której istotne uszkodzenia i obniżenie sprawności funkcjonowania organizmu powodują uniemożliwienie, utrudnienie lub ograniczenie sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie, biorąc pod uwagę takie czynniki jak płeć, wiek oraz czynniki zewnętrzne.*

Ostatnie dziesięciolecie przyniosły istotne zmiany w sposobie postrzegania osób niepełnosprawnych. Niepełnosprawność nie jest już rozumiana tylko jako rezultat uszkodzenia ciała czy choroby, ale raczej jako wynik barier - społecznych, ekonomicznych, fizycznych - jakie napotyka się w środowisku. O prawach osób niepełnosprawnych zaczęto mówić w kontekście praw człowieka. Konferencja Światowa o Prawach Człowieka w Wiedeńskiej Deklaracji i Programie Działania (czerwiec 1993 r.) potwierdziła, że prawa człowieka mają charakter uniwersalny i przysługują bez żadnych zastrzeżeń również osobom niepełnosprawnym. Wszelka dyskryminacja osób niepełnosprawnych jest zatem naruszeniem praw człowieka.

Podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 r. (Rezolucja 48/96) zostały przyjęte Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, które stały się międzynarodowym prawem zwyczajowym, uznanym przez większość państw. Celem Zasad jest zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym jako członkom lokalnych społeczności, możliwości korzystania z tych samych praw i obowiązków przysługujących wszystkim obywatelom. Osiągnięcie celu zależy od usunięcia istniejących przeszkód, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym. Uwzględniając te zasady Komisja Europejska opracowała *Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015.*

13 grudnia 2006 roku została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne NZ, rezolucją 61/106, Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych. Swoją podpis pod aktem prawnym złożyli przedstawiciele 80 państw członkowskich oraz Wspólnota Europejska, w tym również Polska. Związanie się Polski Konwencją nastąpi w drodze ratyfikacji, za zgodą Sejmu RP wyrażoną w ustawie. W dokumencie tym podkreśla się, że osoba niepełnosprawna powinna korzystać z pełnego równouprawnienia, zakazu dyskryminacji oraz z równości wobec prawa - ma także prawo do: wolności i bezpieczeństwa, swobody poruszania się i niezależnego życia, zdrowia, pracy i edukacji oraz prawo do udziału w życiu politycznym i kulturalnym.

Konwencja wyznacza minimalne standardy w respektowaniu godności ludzkiej oraz długoterminowe cele prowadzące do pełnej integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Konwencja Praw Osób niepełnosprawnych ONZ będąca pierwszym prawnie wiążącym instrumentem w zakresie praw człowieka, którego stronami są UE i jej państwa członkowskie, wkrótce obowiązywać będzie w całej UE. Zobowiązuje ona Państwa Strony do ochrony wszystkich praw człowieka i praw podstawowych osób niepełnosprawnych. Konsekwencją podpisania Konwencji było opracowanie przez Komisję Europejską *Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*. Ogólnym celem Strategii jest zwiększenie możliwości osób niepełnosprawnych, tak aby mogły one w pełni korzystać ze swoich praw i uczestniczyć w życiu społecznym. W Strategii podkreśla się, że na Unii Europejskiej i państwach członkowskich spoczywa odpowiedzialność za poprawę społecznej i ekonomicznej sytuacji osób niepełnosprawnych. W centrum Strategii znajduje się eliminowanie wszelkich barier. Określa się w niej osiem podstawowych obszarów działania: Dostępność, Uczestnictwo, Równość, Zatrudnienie, Kształcenie i szkolenie, Ochrona socjalna, Zdrowie i Działania zewnętrzne.

Konsekwencje niepełnej sprawności nie ograniczają się jedynie do problemów osób niepełnosprawnych i ich rodzin, ale wywołują również wymierne skutki społecznie uboczne w skali kraju i całego świata. Zadaniem każdego państwa demokratycznego jest dbałość o ogólny rozwój, optymalne usprawnianie psychofizyczne i społeczne oraz stworzenie warunków niezbędnych do ogólnego funkcjonowania jego wszystkich obywateli. Zagwarantowanie osobom niepełnosprawnym równych praw wymaga z jednej strony przeciwdziałania ich dyskryminacji, a z drugiej stworzenia mechanizmów wyrównywania szans i warunków korzystania z przysługujących im praw. W rzeczywistości jednak osoby niepełnosprawne napotykają zbyt wiele przeszkód, by mogły z tych praw korzystać w pełni.

Dlatego niezbędne jest powoływanie szeregu instytucji oraz inicjowanie i realizacja kompleksowych działań, które minimalizowałyby negatywne skutki tego zjawiska. Działania te winny być skierowane m.in. na zapobieganie, wczesne rozpoznawanie i diagnozowanie niepełnosprawności, a także dążenie do zapewnienia dostępu do wszelkiego rodzaju usług.

Ważnym jest przystosowanie i włączenie osób niepełnosprawnych, w możliwie maksymalnym stopniu, do normalnego życia i stworzenie im możliwości pełnienia zawodowych i społecznych ról.

Istotą społeczeństwa obywatelskiego są jego aktywni obywatele. Osoby niepełnosprawne mają nie tylko prawa, ale także obowiązki. Jednak bariery społeczne sprawiają, że często nie są one w stanie tych obowiązków wypełniać.

Prawo do niezależnego i godnego życia zapewnia każdemu obywatelowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej: *Osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej* (Art. 69).

W Polsce jednym z podstawowych dokumentów zapewniających prawa osobom niepełnosprawnym jest przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych* (1 sierpnia 1997 r. M.P.50.475), w której uznano, że osoby niepełnosprawne, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm stwierdza, iż oznacza to w szczególności prawo osób niepełnosprawnych do:

- 1) dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym,
- 2) dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień

niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny,

- 3) dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną,
- 4) nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej,
- 5) pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych,
- 6) pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych,
- 7) zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym,
- 8) życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:
  - dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,
  - swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,
  - dostępu do informacji,
  - możliwości komunikacji międzyludzkiej,
- 9) posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych,
- 10) pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Ustawy kompetencyjne nakładają na organy administracji rządowej i samorządowej określone obowiązki w celu realizacji tych praw.

W Polsce zasadniczym aktem prawnym, który, obok ustawy o pomocy społecznej, ustawy o rentach i emeryturach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym i ustawie Prawo Budowlane, ma odniesienie i wpływ na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych, jest ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Akt ten określa zadania administracji publicznej na rzecz osób niepełnosprawnych, m.in. nakłada na samorząd województwa obowiązek opracowania i wdrażania wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Od 1999 r. Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego zrealizował 2 programy wieloletnie na rzecz niepełnosprawnych mieszkańców województwa. Aktualnie, jest wdrażany kolejny program, przyjęty przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego: **„Wojewódzki program wyrównywania szans i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2008-2011”**, który jest systematycznie wdrażany i monitorowany, a w 2011 r. planuje się jego zakończenie.

W związku z tym, zaszła potrzeba opracowania nowego programu na rzecz osób niepełnosprawnych. Niniejszy program jest w dużej mierze kontynuacją zadań Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego na rzecz osób niepełnosprawnych. Prace nad **„Wojewódzkim programem wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”** poprzedziła analiza aktualnej sytuacji społeczno-zawodowej tej grupy mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego oraz diagnoza problemów i potrzeb w zakresie wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tych osób.

Przy opracowaniu obecnego Programu wykorzystano również wskaźniki osiągnięcia celów założonych w ostatnim, kończącym się programie, co pozwoliło na określenie stopnia jego realizacji, podsumowanie dotychczasowych efektów i sporządzenie wniosków, które posłużyły do wytyczenia kierunku dalszych działań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wzięto również pod uwagę wyniki badań przeprowadzonych przez Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, na temat aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych w województwie i wynikające z tych badań rekomendacje do działań mających na celu poprawę warunków ich życia.

Niniejszy dokument wzbogacono o nową koncepcję działań wynikających z aktualnej diagnozy problemów i potrzeb, biorąc pod uwagę szerokie możliwości aplikowania o środki Unii Europejskiej, a szczególnie środki Europejskiego Funduszu Społecznego, na realizację projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, w ramach „Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”.

Do opracowania Programu Uchwałą Nr 21/282/11/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 12 kwietnia 2011 r. powołany został Zespół specjalistów-praktyków z zakresu rehabilitacji leczniczej, zawodowej i społecznej, reprezentujących różne środowiska, instytucje oraz organizacje pozarządowe, w tym przedstawiciele:

- 1) Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- 2) samorządów powiatów i gmin województwa warmińsko-mazurskiego,
- 3) Wojewody Warmińsko-Mazurskiego,
- 4) Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty w Olsztynie,
- 5) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego,
- 6) organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych,
- 7) Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie,
- 8) Warmińsko-Mazurski Oddział Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- 9) Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie,
- 10) Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie,
- 11) Warmińsko-Mazurskiego Sejmiku Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- 12) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,

oraz innych ważnych partnerów społecznych zajmujących się problematyką niepełnosprawności i promocją zdrowia.

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych zawarte w niniejszym Programie mają charakter interdyscyplinarny, dotyczą wszystkich dziedzin życia, dlatego zakłada się, że będą one realizowane przy ścisłej współpracy z instytucjami administracji rządowej, samorządowej, organizacjami pozarządowymi, fundacjami oraz innymi partnerami społecznymi.

Jest to program otwarty, o dużym stopniu ogólności, co umożliwiać będzie podejmowanie różnorodnych, pożytecznych inicjatyw na rzecz osób niepełnosprawnych.

Dotychczasowe efekty działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez administrację publiczną, szereg instytucji i sektor pozarządowy, świadczą o znacznym postępie w zakresie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania ich społecznemu wykluczeniu. Sprzyjają temu również pozytywne zmiany zachodzące w świadomości społecznej, polegające na rozumieniu równości praw osób bez względu na ich kondycję psychofizyczną. Tworzy się coraz więcej specjalnych programów integracji społecznej i gospodarczej, które mają uwzględniać interesy wszystkich obywateli, w tym również osób niepełnosprawnych. Jednak w dalszym ciągu osoby niepełnosprawne napotykają zbyt wiele przeszkód, by mogły w pełni z tych praw korzystać.

Niwelowaniu tych trudności ma służyć niniejszy Program, a doświadczenie w dotychczasowej realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych i coraz większa odpowiedzialność partnerów społecznych za stworzenie odpowiednich warunków życia wszystkim obywatelom bez względu na wiek, płeć i rodzaj niepełnosprawności, pozwala mieć nadzieję, że zwiększy się skuteczność wspólnych działań wynikających z tego Programu.

1. Analiza sytuacji osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim

Jednym z najbardziej niepokojących problemów społecznych ostatnich lat, nie tylko w województwie i kraju, ale i na całym świecie, jest wzrost liczby osób niepełnosprawnych.

Według *Stanu Zdrowia Ludności Polski w Przekroju Terytorialnym w 2004 r.*, opracowanego przez Główny Urząd Statystyczny, 16,3% populacji naszego kraju dotknięte jest niepełnosprawnością. Zgodnie z klasyfikacją GUS zbiorowość osób niepełnosprawnych dzieli się na 2 podstawowe grupy:

- osoby niepełnosprawne **prawnie** tj. takie, które posiadają odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony,
- osoby niepełnosprawne **tylko biologicznie** tj. takie, które nie posiadają, ale mają (odczuwają) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania podstawowych czynności.

Z ww. badań wynika, że teren województwa warmińsko-mazurskiego zamieszkuje ogółem 237 700 osób niepełnosprawnych, co stanowi 16,6% ogółu społeczeństwa tego regionu (dla porównania: wg *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002*, w 2002 r. na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zamieszkiwało 211 600 osób niepełnosprawnych).

W tej grupie ludności najczęściej występującym schorzeniem były choroby układu krążenia (46,9%). Kolejne schorzenia pod względem liczby wydanych orzeczeń to: schorzenia neurologiczne, psychiczne oraz upośledzenie umysłowe (43,2%), uszkodzenia i choroby narządu ruchu (42%). Należy podkreślić, że wśród osób, u których orzeczone jedno z podstawowych wymienionych grup schorzeń, co druga osoba cierpi dodatkowo na inne schorzenie, np. uszkodzenia i choroby narządu wzroku, słuch lub inny rodzaj niepełnosprawności ustalony orzeczeniem właściwej komisji.

Z ogólnej liczby osób niepełnosprawnych, wg stanu na 2004 r.:

- 103 000 to osoby niepełnosprawne prawnie i biologicznie (43,33%),
- 90 800 to osoby niepełnosprawne tylko prawnie (38,20%),
- 43 900 to osoby niepełnosprawne tylko biologicznie (18,47%).

Największą grupę stanowią osoby w wieku 50-69 lat (39,1%). Liczba osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej (15-69 lat) wynosi 161 874 osób (68,10% ogółu osób niepełnosprawnych).

Natężenie zjawiska niepełnosprawności występujące w województwie jest jednym z większych w Polsce, co oznacza, że na 1000 mieszkańców 166 jest niepełnosprawnych.

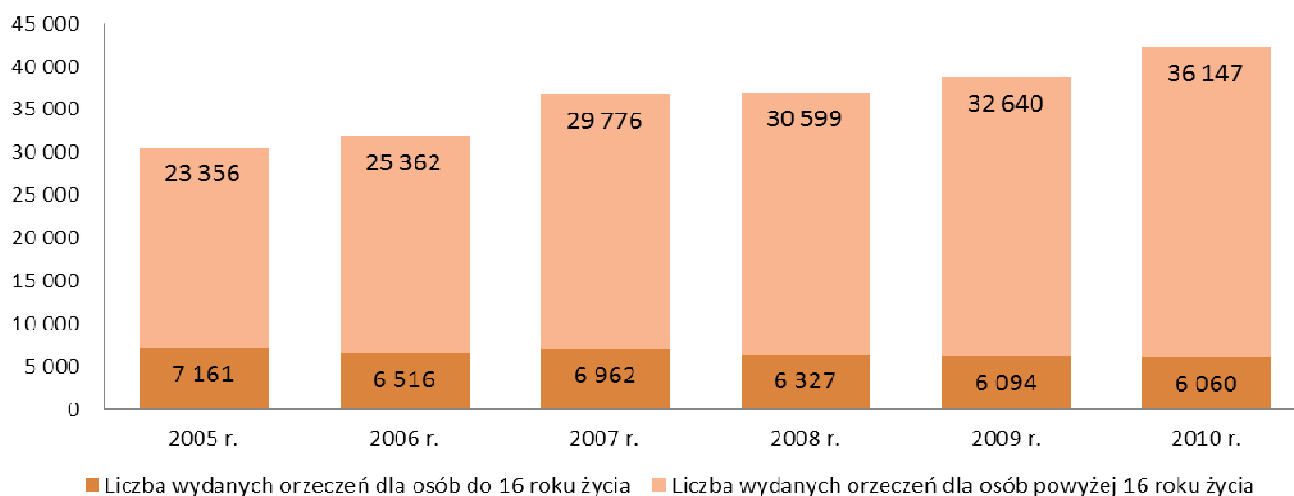
Głównymi przyczynami powstawania niepełnosprawności są:

- choroby układu sercowo–naczyniowego,
- choroby nowotworowe,
- urazy i wypadki, w tym wypadki przy pracy, komunikacyjne i w gospodarstwach domowych,
- choroby psychiczne i negatywne skutki dotyczące higieny i jakości zdrowia psychicznego,
- niedostateczna opieka przed- i popołożowa nad matką i dzieckiem,
- choroby genetyczne, uszkodzenia centralnego układu nerwowego,
- zatrucia i utrata zdrowia wskutek różnych szkodliwych substancji występujących w środowisku pracy i zamieszkania,
- wadliwy styl życia,
- choroby zakaźne i infekcyjne,
- zanieczyszczenie środowiska naturalnego.

W latach 2005-2010 systematycznie wzrasta w województwie liczba orzeczeń o niepełnosprawności wydawanych przez powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności. W ww. okresie wydano łącznie 217 000 orzeczeń o niepełnosprawności, z tego:

- 18,03% osobom do 16 roku życia,
- 81,97% osobom powyżej 16 roku życia.

Wykres 1. Orzeczenia o niepełnosprawności wydane przez powiatowe zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności

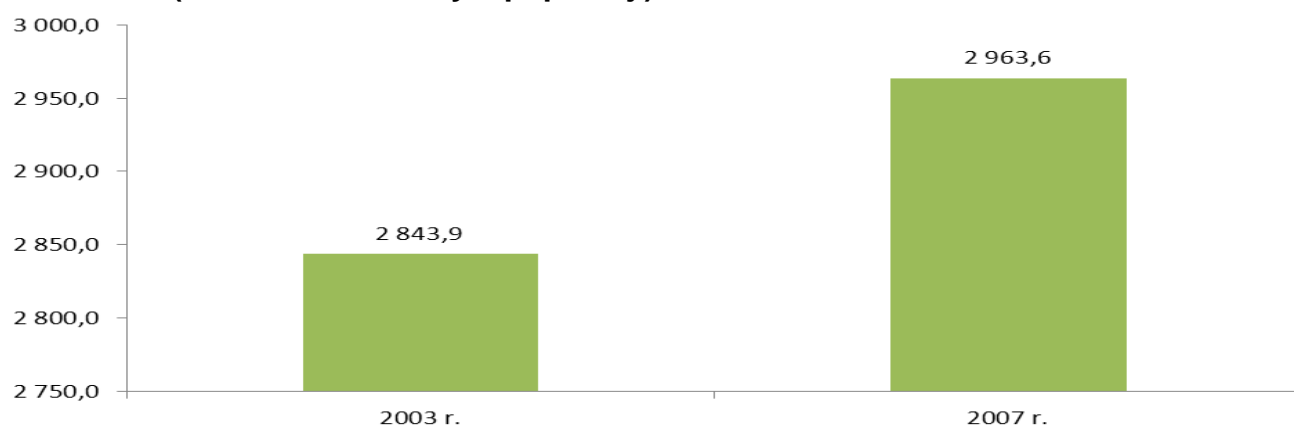

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Aktualna skala problemu niepełnosprawności mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego określona zostanie po opracowaniu danych, zebranych w wyniku Narodowego Spisu Powszechnego Ludności, który przeprowadzony został w 2011 roku, a oficjalne jego wyniki będą przedstawione w 2012 roku.

Z informacji powiatowych zespołów ds. orzekania o niepełnosprawności oraz danych przedstawionych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego wynika, że niepokojąco wzrasta liczba wydanych orzeczeń o niepełnosprawności z powodu zaburzeń psychicznych oraz liczba osób z zaburzeniami psychicznymi rejestrowanych w placówkach psychiatrycznej opieki zdrowotnej. Według stanu na 31.12.2010 r., spośród ogólnej liczby wydanych orzeczeń o niepełnosprawności ponad 11% to orzeczenia o niepełnosprawności z powodu zaburzeń psychicznych.

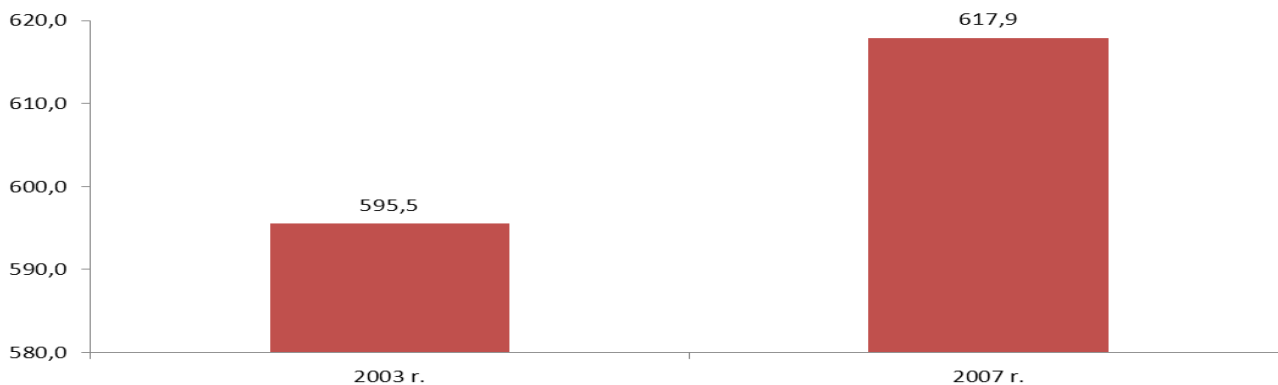
Wykres 2. Zaburzenia psychiczne w opiece ambulatoryjnej w województwie warmińsko-mazurskim (wskaźnik na 100 tys. populacji)

Opracowanie własne na podstawie danych z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia Psychicznego.

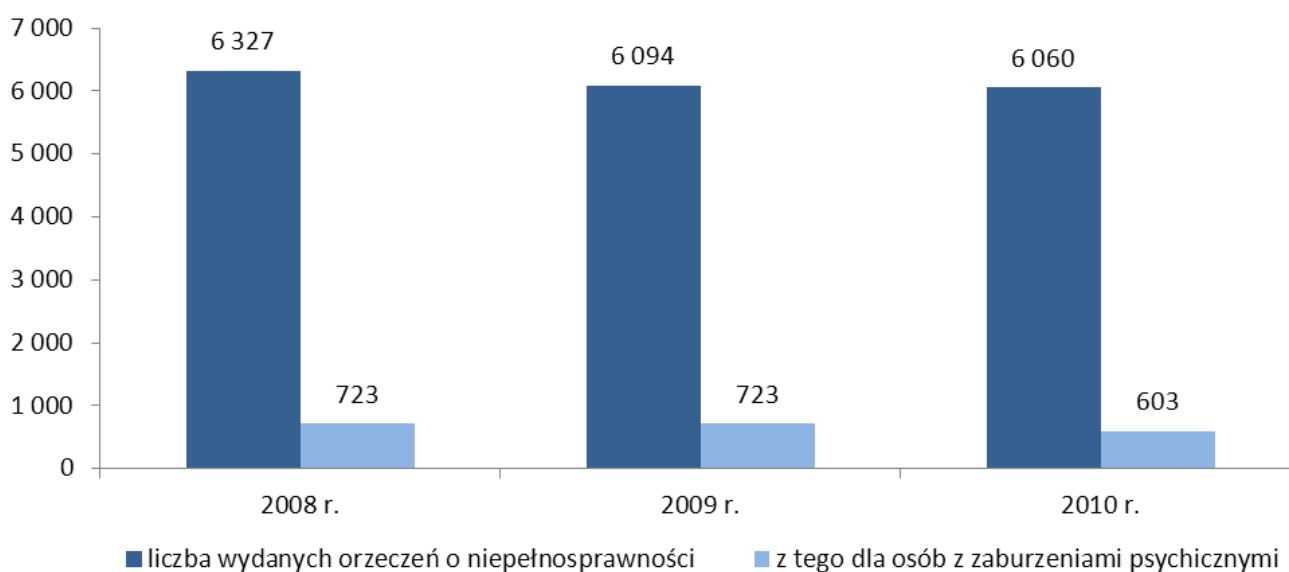

Wykres 3. Hospitalizacja zaburzeń psychicznych w województwie warmińsko-mazurskim (wskaźnik na 100 tys. populacji)

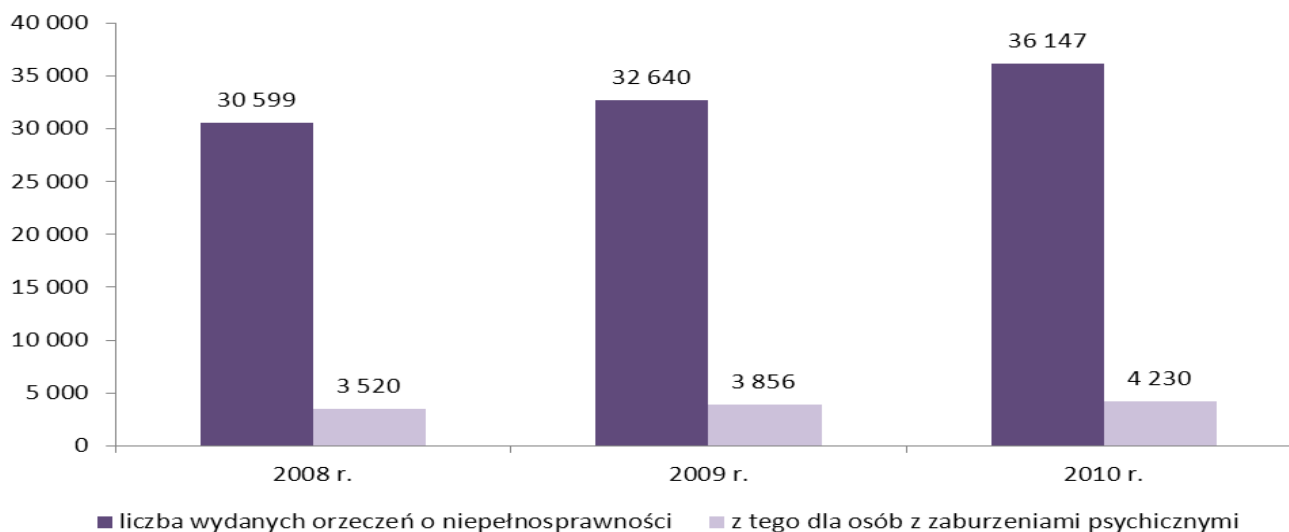
Opracowanie własne na podstawie danych z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010 r. w sprawie Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego.

Wykres 4. Orzeczenia o niepełnosprawności wydane dla osób przed 16 rokiem życia

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Wykres 5. Orzeczenia o niepełnosprawności wydane dla osób powyżej 16 roku życia

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Na przestrzeni kilku ostatnich lat odnotowuje się w województwie warmińsko-mazurskim wzrost liczby ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi w formie

Środowiskowych Domów Samopomocy. Na koniec 2010 roku odnotowano w województwie 46 ŚDS + 4 filie. Jednak, z uwagi na rozmiar potrzeb w tym zakresie ich liczba nie jest wystarczająca.

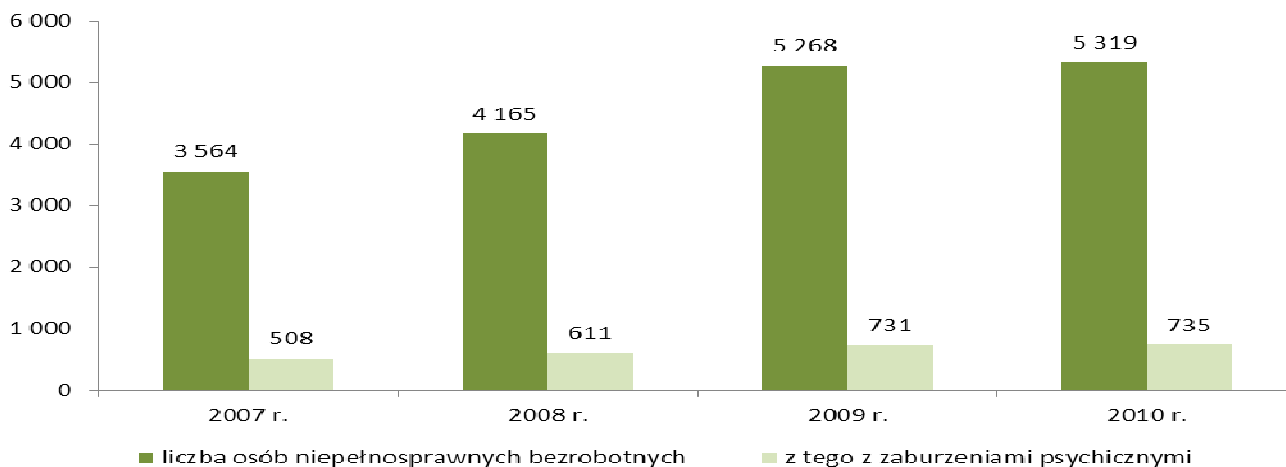
Wykres 6. Środowiskowe Domy Samopomocy funkcjonujące na terenie województwa warmińsko-mazurskiego

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Wśród zarejestrowanych bezrobotnych osób niepełnosprawnych w województwie odnotowano ponad 18% osób z zaburzeniami psychicznymi, według stanu na dzień 31.12.2010 r.

Wykres 7. Niepełnosprawni bezrobotni w województwie warmińsko-mazurskim, z uwzględnieniem osób z zaburzeniami psychicznymi (stan na koniec grudnia)

Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie.

Z uwagi na tempo wzrostu liczby osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rozmiar potrzeb w zakresie zapewnienia tym osobom wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego opracował *Wojewódzki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011- 2015 Województwa Warmińsko-Mazurskiego*, przyjęty do realizacji Uchwałą Nr 47/610/11/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 12 września 2011 roku. Kierunki działań na rzecz tej grupy niepełnosprawnych mieszkańców województwa wytyczono w oparciu o diagnozę problemów i potrzeb oraz założenia zawarte w *Narodowym Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego*, który będzie realizowany w latach 2011-2015.

Dla poznania możliwości zaspokojenia potrzeb i rozwiązywania problemów w egzekwowaniu praw osób niepełnosprawnych, na podstawie materiałów uzyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie, Warmińsko-

Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, Kuratorium Oświaty w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego, analiz własnych i badań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Raportu z monitoringu wdrażania w 2010 r. „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2008-2011”, dokonano analizy aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim, a także aktualnie istniejących zasobów, umożliwiających rehabilitację tej grupy społecznej.

Analiza dotyczyła następujących aspektów życia osób niepełnosprawnych:

- 1) sytuacji na rynku pracy,
- 2) problemów edukacji,
- 3) standardu życia,
- 4) dostępu do usług rehabilitacyjnych,
- 5) problemów rehabilitacji społecznej.

Osoby niepełnosprawne stanowią grupę, której sytuacja na rynku pracy jest szczególnie niekorzystna. Podobnie jak w kraju, w naszym województwie osoby te w większości są bierne zawodowo.

Według *Stanu zdrowia ludności Polski w przekroju terytorialnym w 2004 r.*, opracowanym przez GUS, liczba osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim w wieku aktywności zawodowej (15-69 lat) wynosiła 161 874 osób, co stanowi 68,1% ogółu osób niepełnosprawnych.

Jak wynika z *Raportu o stanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych w Polsce w 2009 r.*, w województwie warmińsko-mazurskim zatrudnionych było jedynie 8 132 osób niepełnosprawnych, w tym:

- 2 559 osób na otwartym rynku pracy,
- 573 osób na chronionym rynku pracy.

W stosunku do ogólnej liczby osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej (prawie 162 tys.) jest to liczba znikoma.

Jednocześnie, na przestrzeni czterech ostatnich lat wzrosła liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych, zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy, z liczby 3 564 w 2007 roku do liczby 5 319 w roku 2010. Jednak powszechnie wiadomym jest, że liczba osób niepełnosprawnych pozostających bez zatrudnienia jest wielokrotnie większa. W związku z tym, niezbędne jest motywowanie tych osób, do podejmowania aktywności zawodowej i edukacyjnej, co może przyczynić się do zwiększenia ich szans na uzyskanie zatrudnienia.

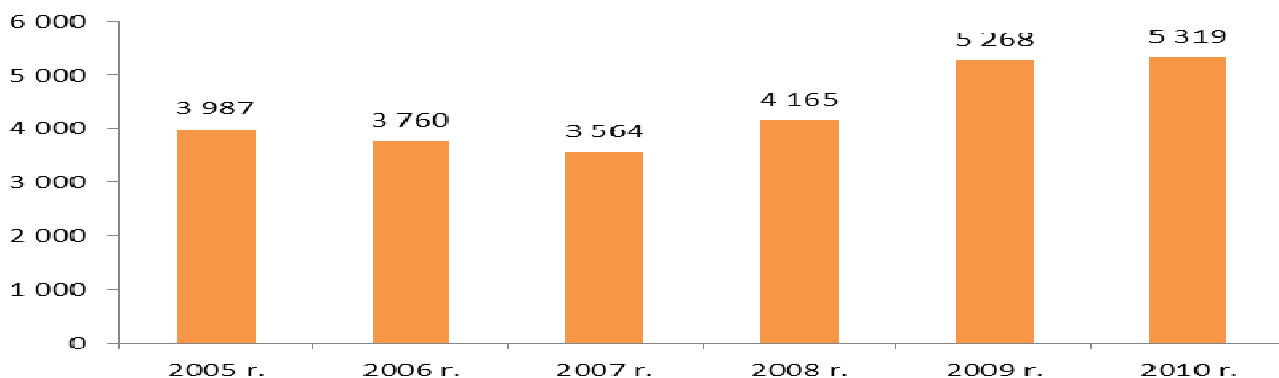
Powodem braku aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jest między innymi:

- niski poziom ich wykształcenia,
- brak możliwości dojazdu do miejsca pracy,
- bariery architektoniczne i w komunikowaniu się,
- niewystarczająca liczba ofert pracy dostosowanych do potrzeb i możliwości osoby niepełnosprawnej,
- niekorzystne zapisy w orzecznictwie o niepełnosprawności wydanym przez ZUS do celów rentowych dyskwalifikujące osobę niepełnosprawnych jako potencjalnego pracownika.

Około 39% osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotni bądź poszukujący pracy i niepozostający w zatrudnieniu to osoby pozostające bez zatrudnienia powyżej dwunastu miesięcy, co powoduje, że są one najbardziej narażone na społeczne wykluczenie.

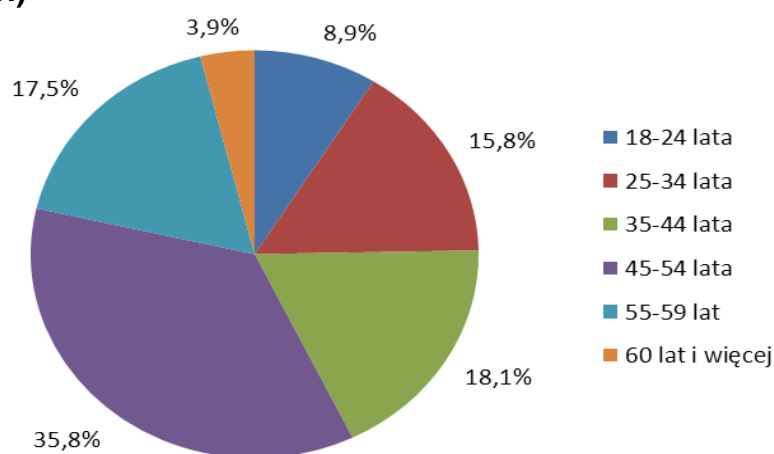
Spośród ogólnej liczby bezrobotnych osób niepełnosprawnych, najliczniejszą grupę stanowią osoby wieku 45-54 lat, tj. 35,8%.

Wykres 8. Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowych Urzędach Pracy

Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie.

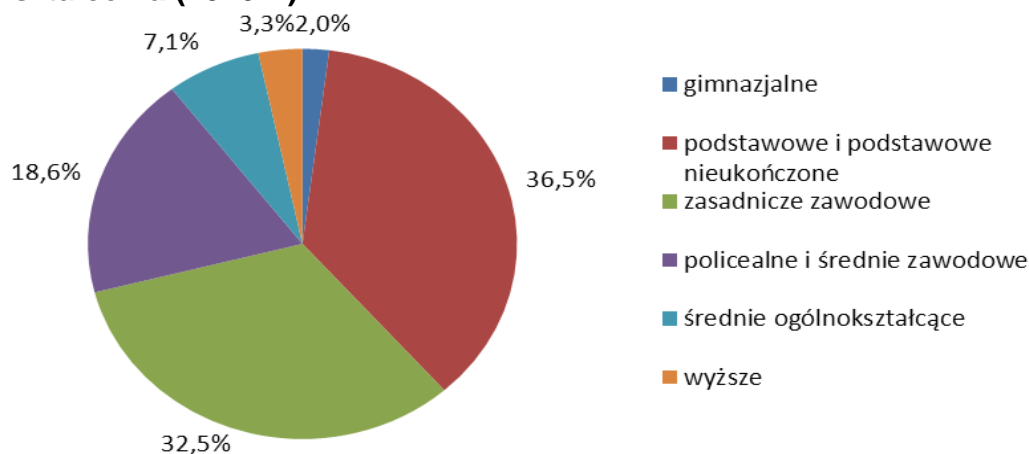
Wykres 9. Bezrobotne osoby niepełnosprawne w województwie warmińsko-mazurskim według wieku (2010 r.)

Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie.

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest jedną z podstawowych determinant ich aktywnego uczestnictwa na rynku pracy. Z danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie wynika, że aż 36,5% bezrobotnych osób niepełnosprawnych posiada wykształcenie podstawowe bądź podstawowe nieukończone.

Wykres 10. Bezrobotne osoby niepełnosprawne w województwie warmińsko-mazurskim według wykształcenia (2010 r.)

Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie.

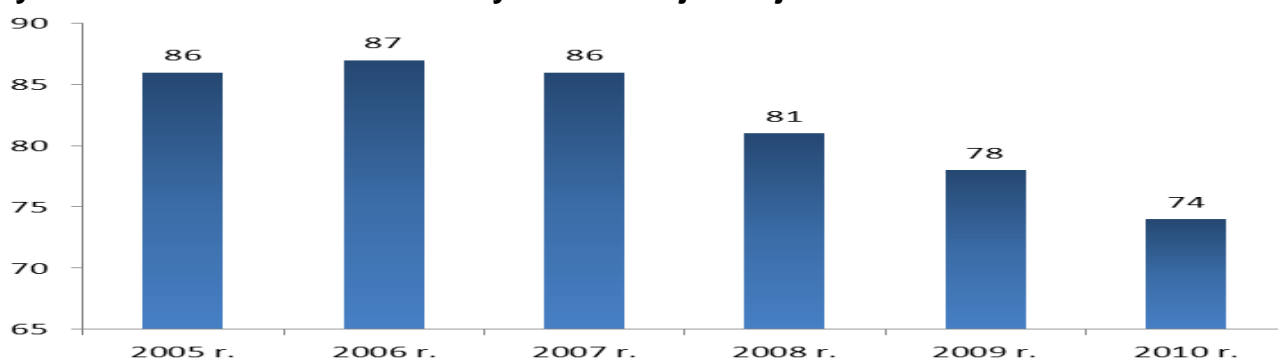
Podstawowymi formami aktywności osób niepełnosprawnych wspomagającymi proces rehabilitacji zawodowej i społecznej są: Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Zakłady Pracy Chronionej, a z chwilą pojawienia się możliwości aplikowania o środki z EFS, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, również podmioty ekonomii społecznej takie jak: Spółdzielnie Socjalne, Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej.

Wg stanu na 31.12.2010 r. w województwie warmińsko mazurskim funkcjonowało:

- 37 Warsztatów Terapii Zajęciowej,
- 4 Zakłady Aktywności Zawodowej (zatrudniające 196 osób, w tym 139 osób niepełnosprawnych),
- 74 Zakłady Pracy Chronionej (zatrudniające 8 110 osób, w tym 5 570 osób niepełnosprawnych),
- 11 Spółdzielni Socjalnych,
- 4 Centra Integracji Społecznej,
- 61 Klubów Integracji Społecznej (mających 5 037 uczestników, z których 275 osób niepełnosprawnych znalazło zatrudnienie).

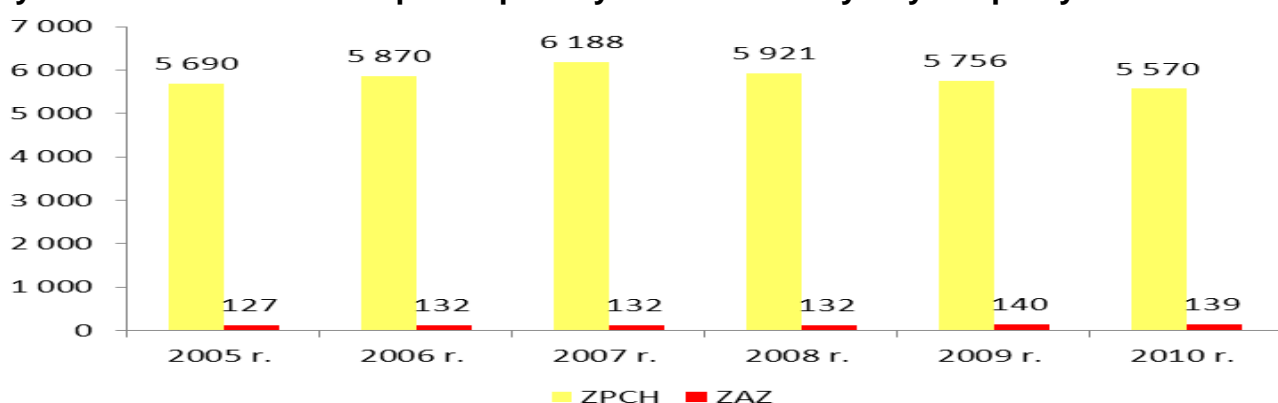
Istotną rolę w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych pełnią zakłady pracy chronionej. Jednakże z roku na rok systematycznie zmniejsza się ich liczba, co spowodowane było dużymi trudnościami ekonomiczno-finansowymi, z jakimi borykały się te zakłady, m.in. w wyniku słabej konkurencyjności towarów i usług oraz wysokich kosztów utrzymania zakładu. Zauważalna jest natomiast tendencja rosnąca liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych w tych zakładach. W 2010 r. w regionie funkcjonowały 74 takie zakłady, z czego najwięcej znajdowało się na terenie powiatu olsztyńskiego grodzkiego, tj. 22 zakłady. Osoby niepełnosprawne zatrudniane były również w zakładach aktywności zawodowej. Ich liczba na przestrzeni lat 2005-2010 nie zmieniła się i wynosiła 4.

Wykres 11. Liczba Zakładów Pracy Chronionej w województwie warmińsko-mazurskim

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Wykres 12. Udział osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.

Uzupełnieniem systemu wsparcia i pomocy dla osób niepełnosprawnych, które są szczególnie zagrożone społecznym wykluczeniem, są podmioty ekonomii społecznej, dzięki którym zmienia się postawa niepełnosprawnych klientów pomocy społecznej, pozwalająca na ekonomiczne usamodzielnienie, a także włączanie ich do ponownego pełnienia ról społecznych w lokalnym środowisku.

W związku z tym, istotne jest wdrożenie i doskonalenie systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, poprawa efektywności podmiotów tego sektora, m.in. poprzez wzrost kompetencji kadry i jakości produktów ekonomii społecznej, jak również wzrost świadomości na ten temat poprzez promocję dobrych praktyk.

Klub Integracji Społecznej to podmiot, którego celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych. Z danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wynika, iż według stanu na dzień 31 grudnia 2010 r. na terenie całego województwa działało 61 Klubów Integracji Społecznej.

Ważnym elementem ekonomii społecznej są także spółdzielnie socjalne, które wprowadzają schematy przedsiębiorstwa do rozwiązywania problemów socjalnych i środowiskowych. Zasady zakładania i prowadzenia spółdzielni socjalnych reguluje ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. *o spółdzielniach socjalnych* (Dz. U. z 2006 r., Nr 94, poz. 651, z późn. zm.). Spółdzielnie socjalne łączą działalność gospodarczą z integracją społeczną i zawodową członków, tj. osób niepełnosprawnych lub osób doświadczających trudności na rynku pracy (długotrwale bezrobotni, byli więźniowie, narkomanii, bezdomni). Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego wg stanu na 31 grudnia 2010 r., w czterech powiatach, działało 11 spółdzielni socjalnych.

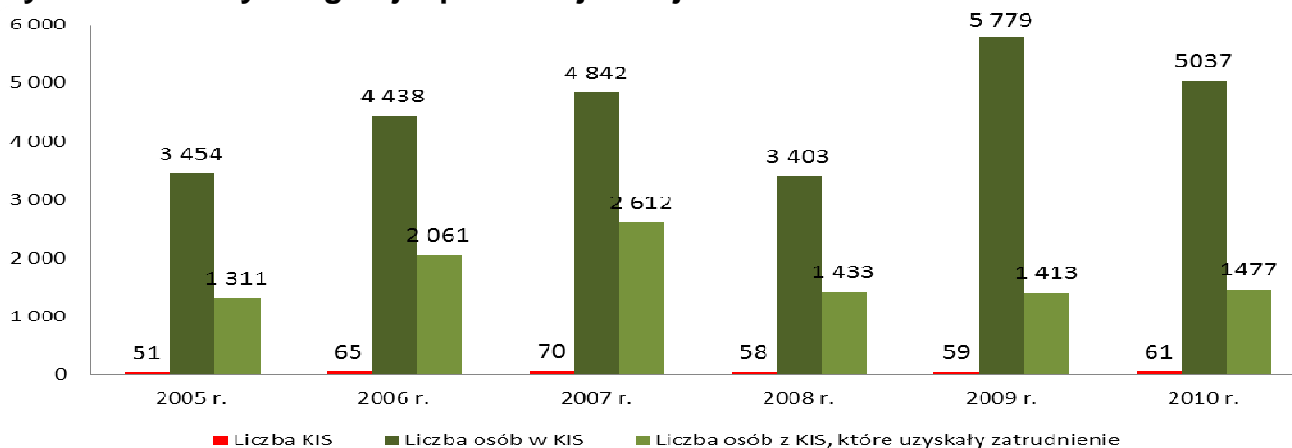
Obok CIS-ów, KIS-ów i Spółdzielni socjalnych do podmiotów ekonomii społecznej zalicza się, m.in.: Zakłady Aktywności Zawodowej, organizacje pozarządowe, Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych, Młodzieżowe Kluby Integracji Społecznej, Spółdzielnie pracy, Spółdzielnie inwalidów i Spółdzielnie niewidomych.

Jedną z podstawowych form aktywności osób niepełnosprawnych wspomagającą proces rehabilitacji zawodowej i społecznej jest uczestnictwo w Zakładach Aktywności Zawodowej.

W województwie (wg stanu na 31 grudnia 2010 r.) funkcjonują 4 Zakłady Aktywności Zawodowej, zatrudniające łącznie 139 osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Dwa z tych zakładów (w Elblągu i Giżycku), utworzył w roku 2004 Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Co roku przekazywane są środki PFRON oraz z budżetu Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego na działalność obsługowo-rehabilitacyjną tych Zakładów.

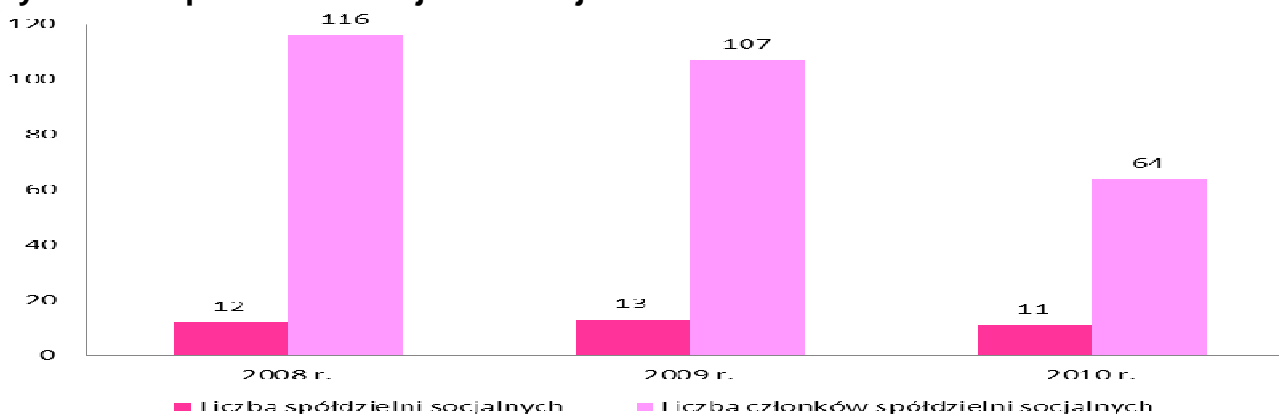
Wymierne efekty rehabilitacji zawodowej i społecznej w tych Zakładach wskazują, że realizacja tego zadania odpowiada na potrzeby środowiska osób niepełnosprawnych w tym zakresie. Dlatego też, niezbędna jest kontynuacja tego zadania i inicjowanie powstawania tego typu Zakładów, zwłaszcza w powiatach charakteryzujących się dużym odsetkiem bezrobotnych osób niepełnosprawnych.

Wykres 13. Kluby Integracji Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim

Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie danych z powiatów i gmin województwa warmińsko-mazurskiego.

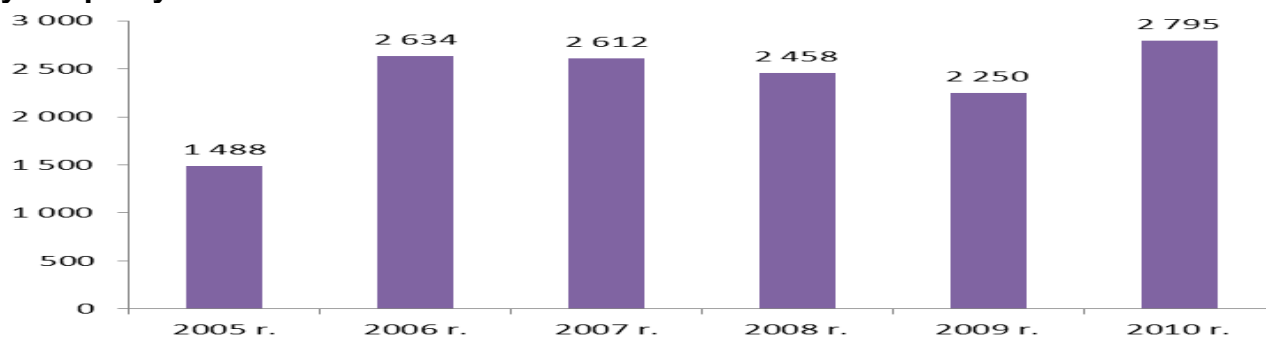
Wykres 14. Spółdzielnie społeczne w województwie warmińsko-mazurskim

Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie danych z powiatów i gmin województwa warmińsko-mazurskiego.

Na podstawie rocznych raportów z monitoringu wdrażania „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych na lata 2004-2007” oraz „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2008-2011”, na przestrzeni lat 2005-2010 w województwie warmińsko-mazurskim zauważa się tendencję rosnącą w liczbie osób pracujących na otwartym rynku pracy, na którym w ww. okresie znalazło zatrudnienie łącznie 14 237 osób niepełnosprawnych.

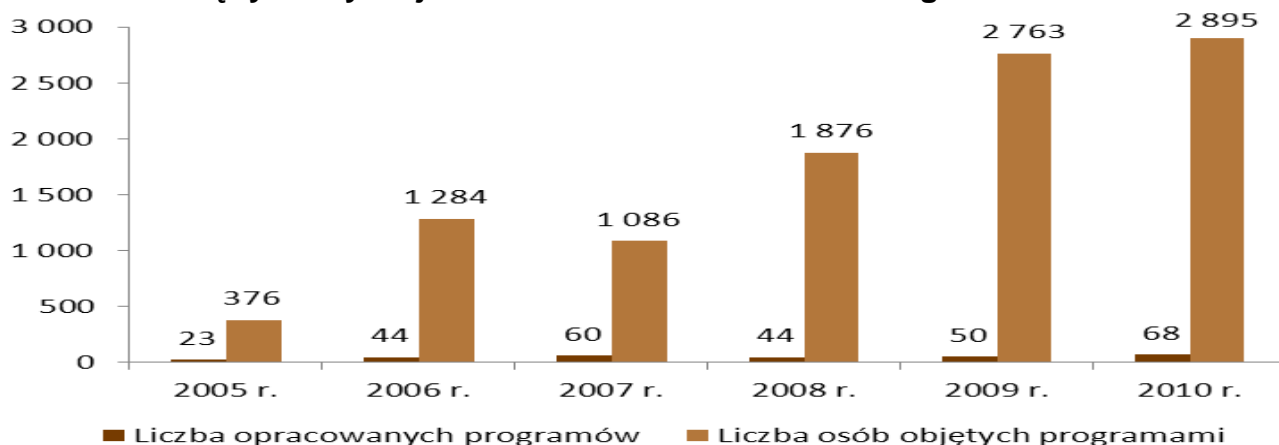
Wykres 15. Liczba osób niepełnosprawnych, które znalazły zatrudnienie na otwartym rynku pracy

Opracowanie własne na podstawie danych z Warmińsko-Mazurskiego Urzędu wojewódzkiego w Olsztynie.

W celu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych powiatowe urzędy pracy co roku realizują programy aktywnego pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego. Łącznie opracowano i wdrożono 289 programów, w wyniku których zaktywizowano 10 280 osób. Zauważa się jednak nadal zbyt małą liczbę programów realizowanych przy udziale środków EFS w ramach PO KL.

Wykres 16. Programy pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy województwa warmińsko-mazurskiego

Opracowanie własne na podstawie danych z Wojewódzkiego Urzędu Pracy Olsztynie.

Z porównania poziomu wykształcenia osób niepełnosprawnych (powyżej 13 roku życia) na Warmii i Mazurach z poziomem wykształcenia w Polsce, wynika, że proporcje te są podobne. Dominują osoby z wykształceniem podstawowym, średnim i zasadniczym zawodowym. Pomimo zachowania zbliżonych proporcji, poziom wykształcenia w województwie warmińsko-mazurskim jest generalnie niższy niż w Polsce. Wg danych GUS (2002 r.) osoby niepełnosprawne z wykształceniem ponadpodstawowym stanowiły niewiele ponad 42%, podczas gdy w Polsce 50%. Większy jest także udział osób z wykształceniem podstawowym – 45,9% (w Polsce 42,2%) oraz z podstawowym niepełnym – 11,4% (w Polsce 8,1%). Osoby niepełnosprawne z wykształceniem wyższym w Polsce stanowią niewielki odsetek – 4,6%, a na Warmii i Mazurach jedynie 3,7%.

Analiza poziomu wykształcenia osób niepełnosprawnych mieszkających w miastach wskazuje, że jest on wyższy niż poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych ogółem. Tendencja ta ma miejsce zarówno w Polsce, jak i w województwie warmińsko-mazurskim. W strukturze wykształcenia osób niepełnosprawnych w miastach największy odsetek stanowią osoby z wykształceniem ponadpodstawowym (w Polsce ok. 61%, w województwie warmińsko-mazurskim ok. 54%). Wśród nich znaczna liczba osób niepełnosprawnych posiada wykształcenie wyższe (w kraju 7,0%, w regionie 5,6%). Biorąc pod uwagę możliwość podjęcia przez te osoby zatrudnienia na otwartym rynku pracy jest to sytuacja korzystna. Zarówno w krajach Unii Europejskiej, jak i w Polsce, osoby z wysokim poziomem kwalifikacji zawodowych (określanych w znacznej mierze przez poziom wykształcenia) mają, bowiem najmniejsze trudności ze znalezieniem i utrzymaniem pracy.

Niepokojącym zjawiskiem jest to, że na Warmii i Mazurach jest więcej osób niepełnosprawnych mieszkających na wsi, które nie ukończyły szkoły podstawowej, niż osób z wykształceniem zawodowym (w Polsce sytuacja jest odwrotna).

Osoby niepełnosprawne zamieszkujące obszary wiejskie (zarówno w województwie warmińsko-mazurskim, jak i na terenie całego kraju) charakteryzują się niższym poziomem wykształcenia, niż niepełnosprawni w miastach. Spowodowane jest to tym, że większość dzieci i młodych osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ma trudności w dostępie do edukacji na obszarach wiejskich. Jest to niekorzystne również z punktu widzenia dalszego kształcenia tych osób.

Osoby niepełnosprawne legitymują się niższym, w porównaniu z osobami sprawnymi wykształceniem. Na jakość i poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych w regionie niewątpliwym wpływ ma system edukacji i kształcenia ustawicznego. Jest on realizowany przez wychowanie przedszkolne, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne i szkoły wyższe oraz przez placówki kształcenia ustawicznego.

Niepełnosprawne dzieci i młodzież realizują obowiązek szkolny i nauki w szkołach specjalnych oraz ogólnodostępnych. W 2010 r. w 24 specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, kształciło się ogółem 3 121 uczniów. Na przestrzeni lat 2005-2010 zmniejszała się liczba uczniów uczęszczających do tych placówek.

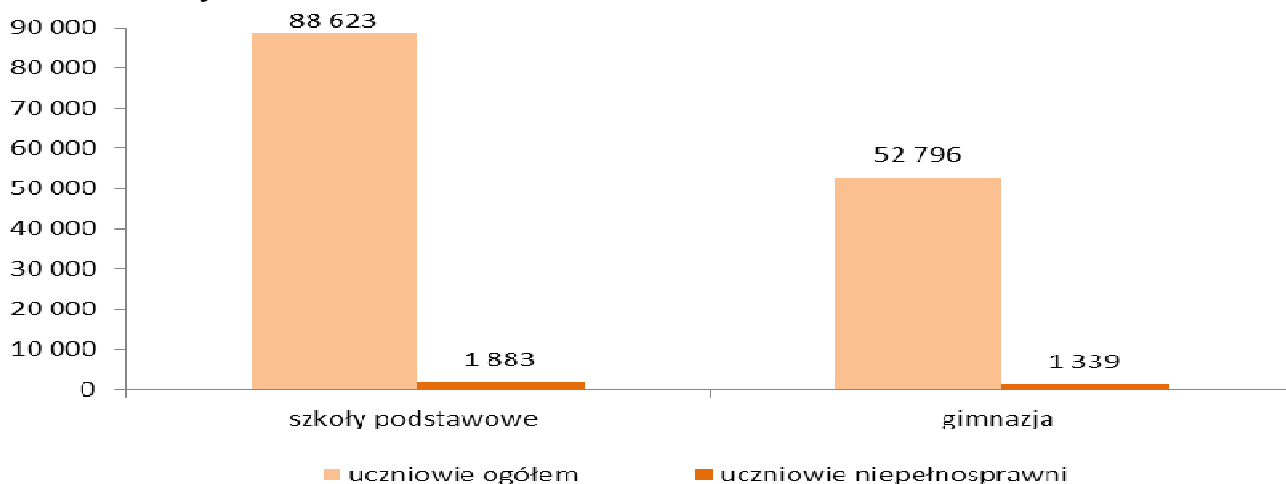
Wg informacji z Kuratorium Oświaty w Olsztynie dzieci i młodzież niepełnosprawna z terenu województwa warmińsko-mazurskiego obejmowana jest pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych. W 2010 r. ww. pomocą objęto 7 500 dzieci, z czego 917 dzieci w przedszkolach i 6 583 w szkołach. System pomocy psychologiczno-pedagogicznej obejmuje m.in. działania zaspokajające specjalne potrzeby edukacyjne ucznia, które realizowane są w formie zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym.

Z Raportu GUS: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010* wynika, że z 141 419 uczniów ogólnodostępnych szkół podstawowych i gimnazjów tylko 3 222 osoby to uczniowie niepełnosprawni. Jednak, jak powszechnie wiadomo większość szkół masowych nie jest odpowiednio przystosowana do potrzeb edukacyjnych niepełnosprawnych uczniów z powodu m.in. występujących barier architektonicznych, a także braku odpowiednio przygotowanej kadry pedagogicznej.

W celu zbadania stopnia przystosowania szkół ogólnodostępnych do potrzeb edukacyjnych niepełnosprawnych dzieci i młodzieży Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie we wrześniu 2011 r. skierował, za pośrednictwem Kuratorium Oświaty w Olsztynie, ankietę do ponad tysiąca szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych województwa warmińsko-mazurskiego. Wyniki tej ankiety posłużą do inicjowania działań zmierzających do zwiększenia dostępności niepełnosprawnych dzieci i młodzieży do szkół masowych, a przez to do wyrównywania ich szans edukacyjnych.

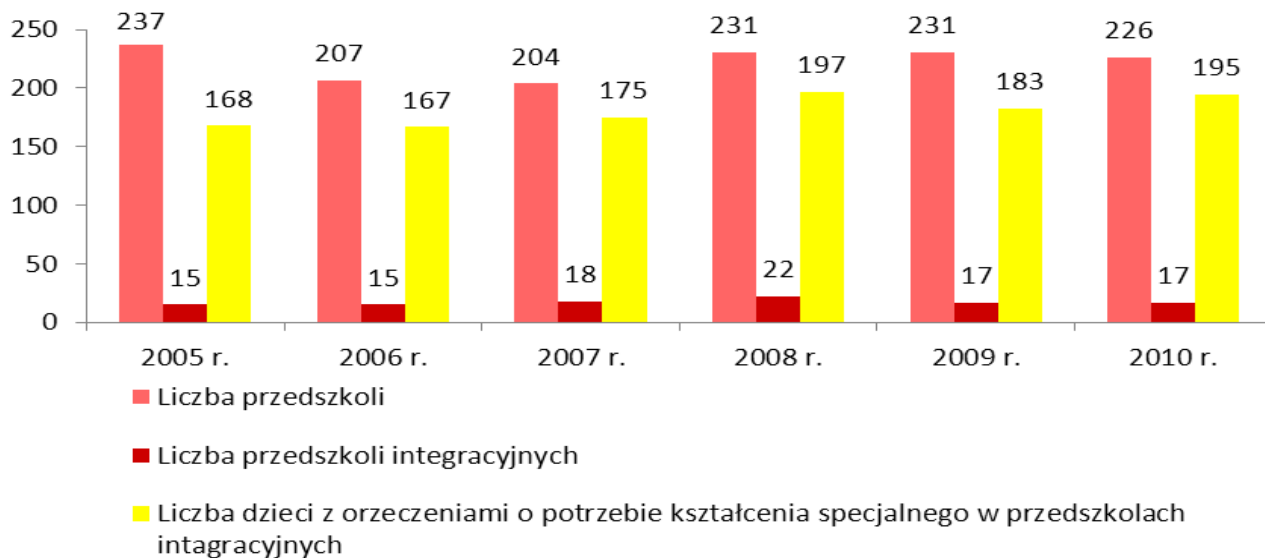
W województwie funkcjonuje 17 przedszkoli integracyjnych, do których w 2010 r. uczęszczało 195 dzieci.

Wykres 17. Szkoły podstawowe i gimnazja dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) w roku szkolnym 2009/2010

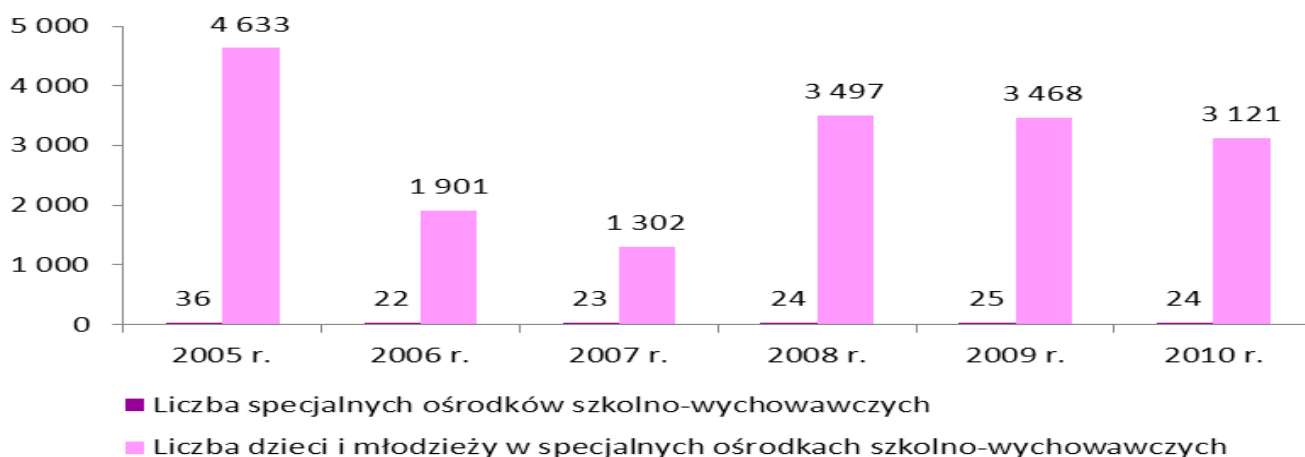
Opracowanie własne na podstawie danych z Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

Wykres 18. Kształcenie integracyjne w przedszkolach w województwie warmińsko-mazurskim

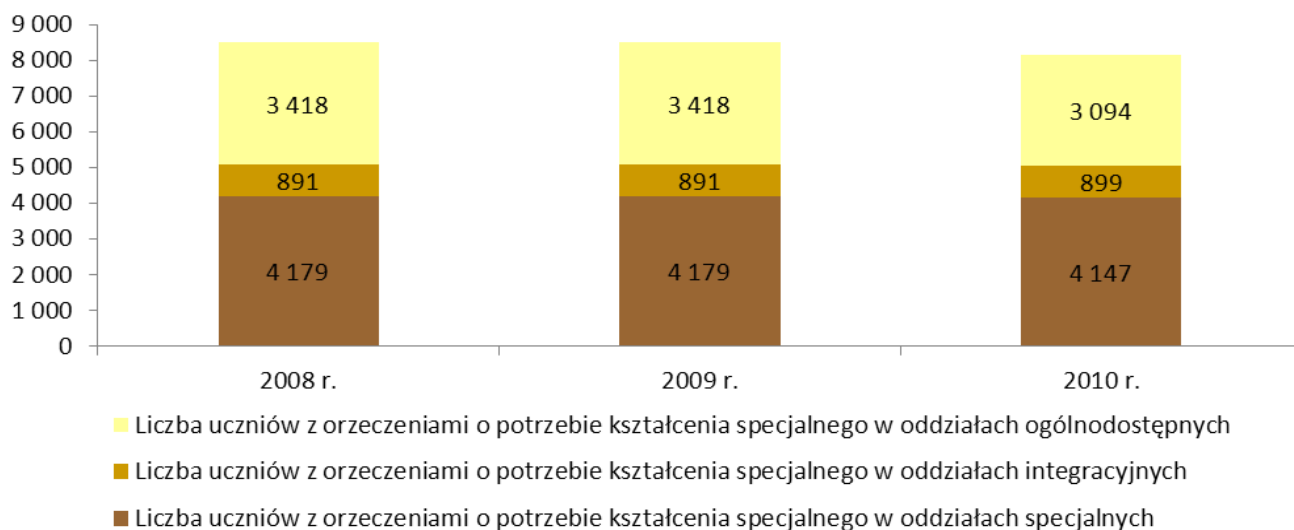
Opracowanie własne na podstawie danych z Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

Wykres 19. Kształcenie w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych

Opracowanie własne na podstawie danych z Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

Wykres 20. Kształcenie w szkołach i oddziałach integracyjnych

Opracowanie własne na podstawie danych z Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

Osoby niepełnosprawne z racji swojego uszczerbku na zdrowiu znacznie częściej niż osoby sprawne narażone są na społeczne wykluczenie.

Według Narodowego Spisu Powszechnego (2002 r.) w populacji niepełnosprawnych ponad 90% osób posiadało własne źródło utrzymania, a na utrzymaniu pozostawało około 10% zbiorowości. Tak wysoki odsetek osób niepełnosprawnych posiadających własne źródło dochodów wynika z dwóch przyczyn. Przede wszystkim wszystkie dorosłe osoby niepełnosprawne prawnie mają zapewnione świadczenie, jakim jest renta z tytułu niezdolności do pracy, a dzieci zasiłek opiekuńczy. Ponadto, wśród osób niepełnosprawnych wyłącznie biologicznie przeważają osoby w wieku poprodukcyjnym, które otrzymują emeryturę lub rentę rodzinną. Wśród niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim najliczniejszą grupą stanowili utrzymujący się z niezarobkowych źródeł. Odsetek tych osób wynosił w 2002 r. 87,5%. Największy udział (55,9%) wśród nich miały osoby utrzymujące się głównie z renty z tytułu niezdolności do pracy (renta inwalidzka). Pracę jako główne źródło utrzymania wskazało 12,3% niepełnosprawnych.

Niemniej jednak, sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych osób niepełnosprawnych z pewnością nie należy do najlepszych. Ograniczone możliwości zarobkowania oraz wysokie wydatki na opiekę zdrowotną, czy rehabilitację osób niepełnosprawnych sprawiają, że gospodarstwa domowe z osobami niepełnosprawnymi borykają się z kłopotami finansowymi, a nawet żyją na granicy ubóstwa. W procesie dążenia do zagwarantowania osobom niepełnosprawnym równych praw do godnego życia, szczególne znaczenie ma zapewnienie poczucia bezpieczeństwa oraz stwarzanie warunków do przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych. Podmiotami powołanymi do tej roli, w ramach ustawy o pomocy społecznej, są jednostki organizacyjne pomocy społecznej, które udzielają nie tylko zabezpieczenia socjalnego osobom niepełnosprawnym, ale również różnorodnych form wsparcia ograniczających poczucie odrzucenia i marginalizacji. Zadania pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, w tym na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane są przez jednostki wszystkich szczebli samorządu terytorialnego, a także administracji rządowej.

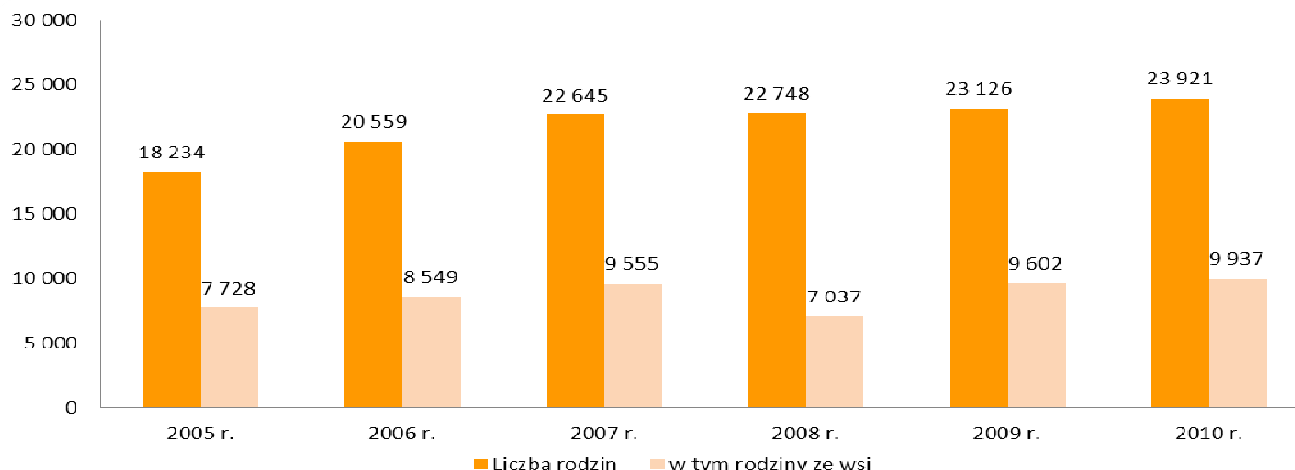
Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego (dane z jednostek pomocy społecznej stan na 31.12.2010 r.) prowadzi działalność 41+2 filie ponadgminnych domów pomocy społecznej o łącznej liczbie miejsc 3 529. Są to domy dla osób:

- starych,
- przewlekle somatycznie chorych,
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie,
- dorosłych przewlekle psychicznie chorych,
- niepełnosprawnych fizycznie,
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie.

Z danych własnych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej wynika, że systematycznie wzrastała liczba rodzin, które otrzymywały świadczenia z pomocy społecznej z tytułu osoby niepełnosprawnej w rodzinie. W 2010 r. świadczenie takie wyłąciano 23 921 rodzinom, w tym 9 937 rodzinom zamieszkałym na wsi.

Świadczy to niewątpliwie o trudnej sytuacji coraz większej liczby rodzin osób niepełnosprawnych i rozmiarze potrzeb udzielania wsparcia osobom, które z racji sprawowania opieki nad niepełnosprawnym członkiem rodziny nie potrafią przezwyciężyć trudnych sytuacji życiowych, a także z powodu swojej bezradności narażone są na społeczne wykluczenie. Aby zapobiec temu zjawisku niezbędne jest opracowywanie lokalnych programów pomocowych dla osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin, zmierzających do tworzenia sprawnego systemu wsparcia.

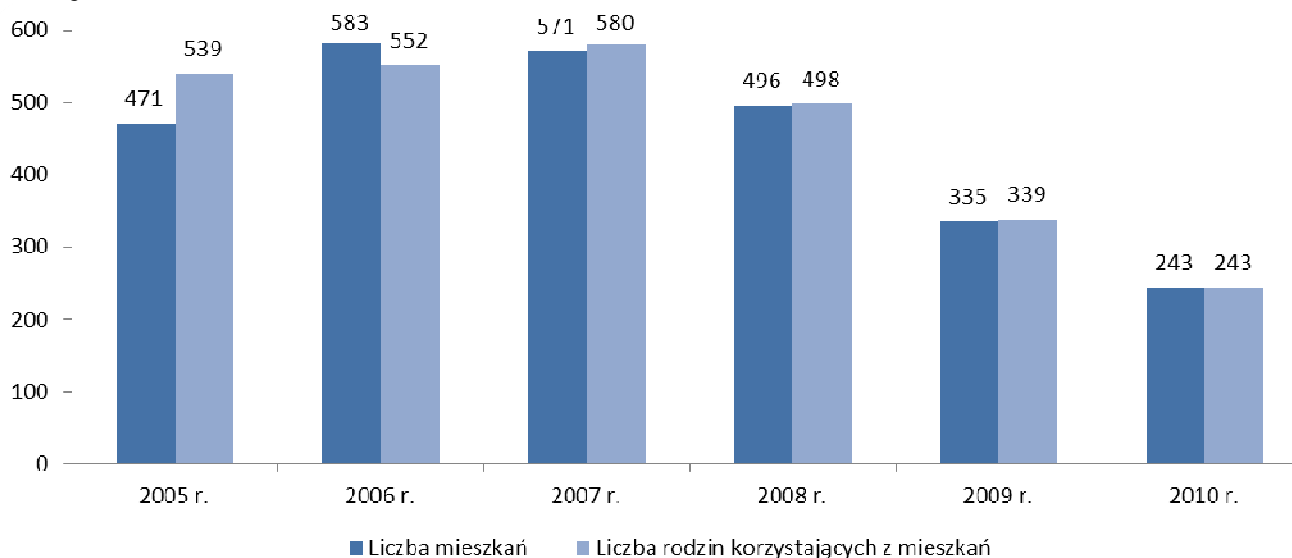
Wykres 21. Rodziny, które otrzymały świadczenie z pomocy społecznej z tytułu osoby niepełnosprawnej w rodzinie

Opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat sukcesywnie wzrastała liczba mieszkań, w których podwyższony został standard umożliwiający osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie w najbliższym otoczeniu, w związku z realizacją przez powiatowe centra pomocy rodzinie zadania *Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych*. W ww. okresie łącznie dostosowano 2 699 mieszkań do potrzeb osób niepełnosprawnych, z których skorzystało 2 751 rodzin. Z uwagi na ograniczone środki finansowe liczba dostosowywanych mieszkań do potrzeb osób niepełnosprawnych w kolejnych latach malała.

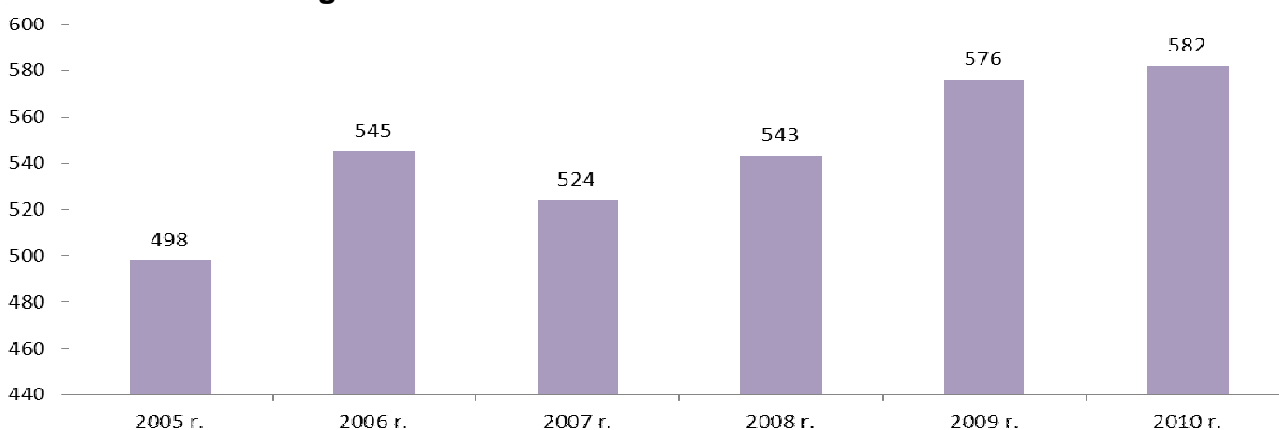
Wykres 22. Dostosowanie mieszkań do potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim

Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego.

W latach 2005-2010 w województwie warmińsko-mazurskim systematycznie zwiększała się liczba placówek, instytucji i ośrodków wsparcia umożliwiających rehabilitację osób niepełnosprawnych. Według stanu na 31 grudnia 2010r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało 582 takich podmiotów.

Wykres 23. Liczba placówek, instytucji i ośrodków wsparcia umożliwiających rehabilitację osób niepełnosprawnych funkcjonujących na terenie województwa warmińsko-mazurskiego

Opracowanie własne na podstawie danych z Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego.

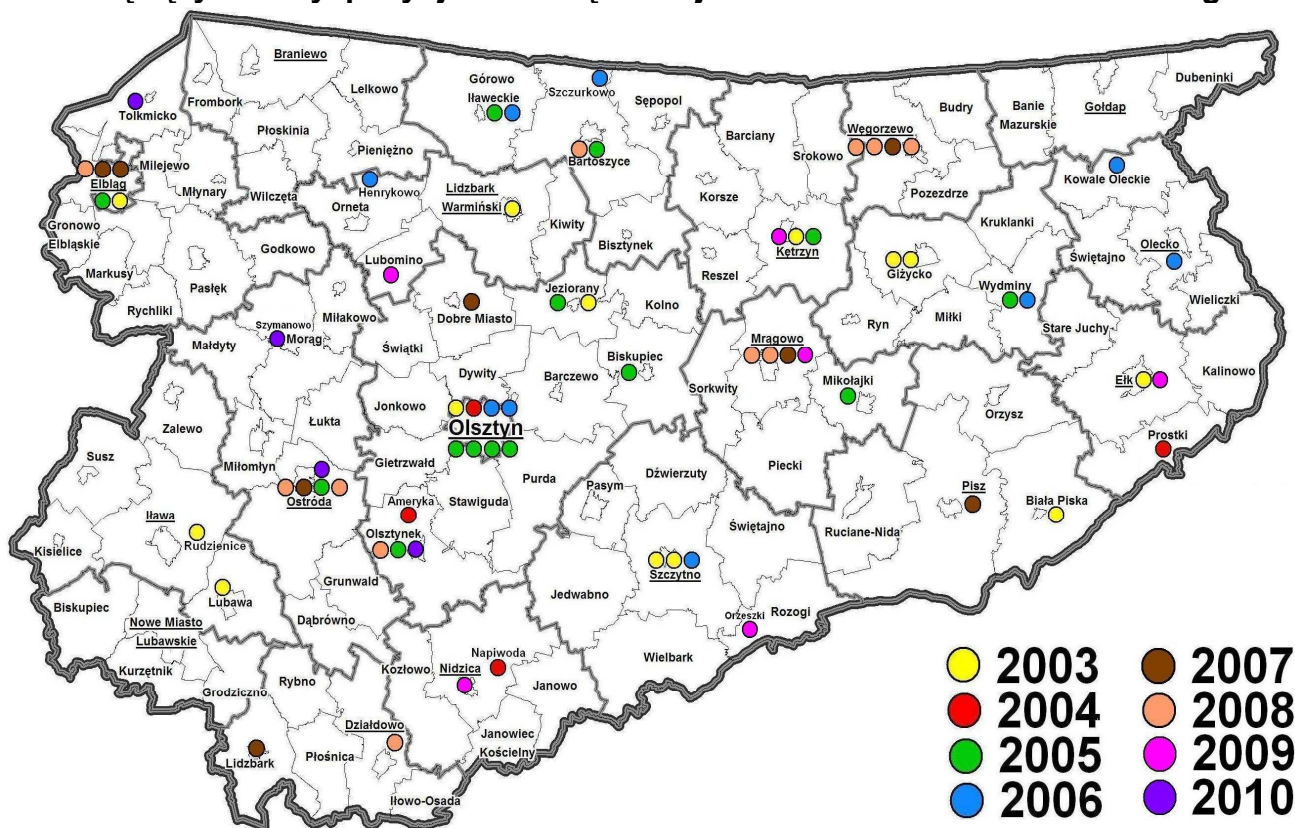
Systematycznie wzrasta również liczba placówek zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, zaopatrzenia ortopedycznego oraz wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego. W 2010 r. funkcjonowało 113 ww. placówek, z czego 43,36% znajdowało się na terenie powiatu olsztyńskiego grodzkiego. W 2010 r. skorzystało z nich 4 899 osób niepełnosprawnych. Jednak liczba tych placówek z uwagi na duże zapotrzebowanie społeczne jest ciągle niewystarczająca.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego od początku swojego istnienia angażuje się w tworzenie coraz lepszych warunków dla rozwoju działań na rzecz osób niepełnosprawnych, m.in. poprzez wdrażanie „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2008-2011”. Program ten umożliwia skoordynowanie działań różnych podmiotów, w tym instytucji rynku pracy, na rzecz wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu tych osób.

Systematycznie podejmowane są działania na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, polegające m.in. na dofinansowaniu, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych na terenie całego województwa, a także kosztów działania zakładów aktywności zawodowej oraz projektów organizacji pozarządowych na zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

W latach 2003-2010 Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego wychodząc naprzeciw potrzebom środowiska osób niepełnosprawnych w zakresie usług rehabilitacyjnych, dofinansował 64 obiekty służące rehabilitacji na kwotę ponad 21 mln zł. Stworzyło to osobom niepełnosprawnym lepsze warunki do kompleksowej rehabilitacji w miejscu zamieszkania. Z badania efektywności udzielonej pomocy publicznej na realizację w/w zadania wynika, że z dofinansowanych obiektów służących rehabilitacji może dodatkowo korzystać w województwie ponad 28 tys. osób niepełnosprawnych. Niemniej jednak, liczba placówek rehabilitacyjnych i ośrodków wsparcia jest w województwie wciąż jeszcze niewystarczająca, zwłaszcza w środowisku wiejskim, gdzie odczuwa się ich znaczny deficyt.

**Obiekty służące rehabilitacji osób niepełnosprawnych w województwie
warmińsko-mazurskim, dofinansowane w latach 2003-2010, ze środków PFRON
będących w dyspozycji Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**

Opracowanie własne na podstawie danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

W celu stworzenia możliwości korzystania przez osoby niepełnosprawne z usług rehabilitacyjnych Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie opracował, na podstawie informacji zebranych z powiatowych centrów pomocy rodzinie „Bazę placówek, instytucji i ośrodków wsparcia umożliwiających rehabilitację osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim”. Baza dostępna jest na stronach internetowych Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego i zawierała, według stanu na koniec 2010 r., 582 adresy podmiotów działających w województwie na rzecz wsparcia osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Z corocznej aktualizacji ww. Bazy wynika, że liczba adresów systematycznie wzrasta, co świadczy o coraz większej dostępności dla osób niepełnosprawnych usług rehabilitacyjnych i ośrodków wsparcia w miejscu zamieszkania.

Nie ma wątpliwości, że przewyciężenie trudności, jakie stoją przed osobami potrzebującymi takiego wsparcia, wymaga zaangażowania wielu środowisk. W swoich działaniach, zarówno administracja rządowa jak i samorządowa oraz organizacje pozarządowe, powinny dążyć do osiągnięcia europejskich standardów życia wszystkich obywateli, a zwłaszcza tych, których narażeni są na brak akceptacji środowiska i społeczne wykluczenie.

Szansę taką dają środki Europejskiego Funduszu Społecznego wykorzystywane do wdrażania projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Możliwość aplikowania o te środki jest szczególnie istotna, z uwagi na różnorodność przyczyn problemów aktywizacji zawodowej tej grupy beneficjentów (np. niskie wykształcenie i kwalifikacje oraz często niewielkie doświadczenie zawodowe), która powoduje potrzebę poszukiwania innych, innowacyjnych metod pracy.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013, a w szczególności Priorytet VI i VII okazują się również znaczącym i skutecznym narzędziem w zakresie rozwoju form aktywnej integracji osób niepełnosprawnych, mającym na celu poprawę dostępu do zatrudnienia. W ramach w/w Priorytetów wobec tych osób stosowane są instrumenty aktywnej integracji, w celu powrotu osób wykluczonych na rynek pracy oraz ich integracji ze społeczeństwem, poprzez przywrócenie zdolności lub możliwości zatrudnienia, uzyskanie wsparcia dochodowego oraz wyeliminowanie przeszkód napotykanym przez osoby i rodziny w dostępie do praw i usług społecznych, a przez to wspierających ich powrót do zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej.

W ramach ww. działań, w 2010 roku, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego rozpoczął finansowanie, ze środków EFS, kilkuletnich projektów wspierających integrację społeczną i zawodową osób niepełnosprawnych:

- „Droga do aktywności”, projekt realizowany przez Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych w Bartoszycach, umowa zawarta na okres od 1.09.2010 do 30.11.2011 roku, na kwotę 207 330,00 zł. Celem projektu jest aktywizacja społeczna i zawodowa 30 osób niepełnosprawnych.
- „Wyrównać szanse osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim”, przedsięwzięcie realizowane przez Fundację na rzecz integracji zawodowej, społecznej oraz rozwoju przedsiębiorczości VIA w okresie od 1.01.2010 do 28.02.2011 r., ma na celu poprawę zdolności do zatrudnienia na otwartym rynku pracy 150 osób niepełnosprawnych, pozostających bez zatrudnienia. Na powyższe zadanie przeznaczono kwotę 1 797 955,65 zł.
- „Bądź aktywny – zainwestuj w siebie”, projekt, na kwotę 408 960,00 zł, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ostródzie, skierowany do 30 kobiet i 20 mężczyzn zamieszkujących teren Powiatu Ostródzkiego.
- „Będę samodzielny”, projekt w ramach którego Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Olecku podjęło działania na rzecz 40 osób niepełnosprawnych, w celu zwiększenia ich umiejętności społecznych i zawodowych, niezbędnych do podjęcia pracy. Na ten cel przeznaczone zostały środki w wysokości 876 494,00 zł.
- „Integracyjny Klub Osób Niepełnosprawnych”, projekt realizowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kętrzynie, w okresie od 1.03.2010 r. do 28.02.2011 r. (kwota umowy: 94 493,87 zł). Podjęte działania mają na celu poprawę dostępu do zatrudnienia 15 osób, nieaktywnych zawodowo kobiet i mężczyzn niepełnosprawnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W 2010 roku przekazano także środki, w wysokości 828 310,64 zł, na realizację rozpoczętych w latach 2008-2009 niżej wymienionych projektów:

- „Dom Dobrej Nadziei – inicjatywa przeciwko wykluczeniu społecznemu i zawodowemu osób chorych i niepełnosprawnych psychicznie”, zrealizowana przez Parafię Ewangelicko-Augsburską w Piszcu. W treningach z umiejętności samoobsługi i zaradności życiowej, umiejętności społecznych i interpersonalnych oraz w zajęciach terapeutycznych (plastycznych, muzycznych, teatralnych, stolarskich, kulinarnych, z metaloplastyki) uczestniczyło 30 osób z chorobą psychiczną i niepełnosprawnością intelektualną.
- „Krok ku aktywności i integracji”, projekt zrealizowany przez Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych w Bartoszycach, w partnerstwie z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Bartoszycach, objął wsparciem 51 osób niepełnosprawnych.
- „Otwieramy okno na świat – aktywizacja osób niepełnosprawnych”, zadanie zrealizowane przez Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Sprawniejsi” przy współpracy z klubem jeździeckim Champion. Uczestnikami były osoby dorosłe niepełnosprawne intelektualnie. W ramach projektu przeprowadzono treningi aktywności i kształtowania umiejętności (zajęcia na basenie dla 12 osób, taneczne z udziałem 16 osób, jazdy na łyżwach – 10 osób i pływania kajakami dla 6 osób niepełnosprawnych).

- „Centrum Aktywności Zawodowej i Społecznej – szansą dla osób niepełnosprawnych w powiecie szczycieńskim”, program realizowany przez Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Dzieciom i Młodzieży Niepełnosprawnej i Osób Pokrzywdzonych w Wyniku Wypadków Komunikacyjnych „Promyk” w Szczytnie. W ramach projektu prowadzono bezpłatne poradnictwo prawne, psychologiczne, psychospołeczne i zawodowe. Wsparciem objętych zostało 100 osób niepełnosprawnych.

Ponadto, w celu poprawienia usług związanych z aktywizacją społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych w 2010 roku, zatrudniono we wszystkich powiatach województwa warmińsko-mazurskiego doradców ds. osób niepełnosprawnych, z czego w 19-stu w ramach projektów systemowych PCPR-ów.

W projektach realizowanych w ramach Priorytetu VII Programu Kapitał Ludzki, w latach 2008–2010, uczestniczyło łącznie 28 800 osób, w tym 2 934 to osoby niepełnosprawne.

Z badań przeprowadzonych w 2008 r. przez Olsztyńską Szkołę Biznesu w Olsztynie w ramach projektu „Handicap plus. Badania problemów niepełnosprawności na Warmii i Mazurach” wynika, że osoby niepełnosprawne wykazują małą aktywność i małe zainteresowanie poszukiwaniem pracy. W związku z tym, w celu podwyższenia aktywności tych osób należałoby w szerszym zakresie wykorzystać środki z EFS w ramach „Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”.

Rosnące wymagania rynku pracy powodują, że osoby niepełnosprawne muszą stawać się coraz bardziej konkurencyjne. Zależy to niewątpliwie od nich samych, ale również od instytucji i placówek zajmujących się doradztwem zawodowym i pośrednictwem pracy. Powinny one jednak przyjąć w swojej działalności nowe, bardziej zindywidualizowane podejście wypracowane wspólnie z osobą niepełnosprawną. Pozwoli to na efektywne działanie kreujące drogę zawodową osób z ograniczoną sprawnością. Sprzyjać temu będzie również przełamywanie nieprawdziwych stereotypów postrzegania osób niepełnosprawnych jako mało wydajnych i „kłopotliwych”, które nie są w stanie podołać obowiązkowi zawodowemu.

W obecnych warunkach rozwoju gospodarki opartej na wiedzy nieodłącznym elementem systemu edukacji jest kształcenie ustawiczne. W przypadku osób niepełnosprawnych odbywa się ono głównie w formach szkolnych, a przede wszystkim w centrach kształcenia ustawicznego i praktycznego. Skala zainteresowania wśród osób niepełnosprawnych tego typu ofertą szkoleniową jest jednak bardzo mała.

Znaczącą rolę w pozaszkolnym kształceniu ustawicznym odgrywają Powiatowe Urzędy Pracy, w których niepełnosprawni bezrobotni i poszukujący pracy mogą liczyć na bezpłatne szkolenia i kursy. Zainteresowanie kursami grupowymi, organizowanymi przez PUP, wśród bezrobotnych osób niepełnosprawnych jest jednak niewielkie – poniżej 6% ogółu zarejestrowanych.

Wykształcenie osób niepełnosprawnych w coraz bardziej wyedukowanym społeczeństwie będzie decydowało o ich pozycji społecznej i zawodowej. Integrację społeczną osób niepełnosprawnych można osiągnąć przez rozszerzanie wspólnej edukacji dzieci i młodzieży pełno- i niepełnosprawnej na wszystkich poziomach kształcenia. Poprawa pozycji zawodowej osób niepełnosprawnych związana jest z dostosowaniem oferty edukacyjnej szkół ponadgimnazjalnych i placówek kształcenia ustawicznego do potrzeb lokalnego rynku pracy. Podstawową zasadą powinna być przy tym różnorodność form kształcenia dostosowana do stopnia niepełnosprawności.

Dążenie do integracji społecznej osób niepełnosprawnych realizowane jest przede wszystkim przez wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie ich aktywności, a w efekcie wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych. Tymczasem warunki życia osób niepełnosprawnych, pomimo wsparcia udzielanego przez jednostki organizacyjne

pomocy społecznej, są dość uciążliwe, a jakość ich życia niska. Jest to spowodowane między innymi brakiem możliwości pełnego leczenia, kompleksowej rehabilitacji i odpowiedniej edukacji.

Pomimo podejmowania coraz szerszych działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, w dalszym ciągu odnotowuje się utrudniony dostęp tych osób do kultury i oświaty, a wciąż istniejące znaczne bariery urbanistyczne, architektoniczne i komunikacyjne uniemożliwiają im pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Z racji uszczerbku na zdrowiu osoby niepełnosprawne mają poważne trudności w otrzymaniu zatrudnienia. Sytuacja ta powoduje, że w Polsce znacznie więcej osób niepełnosprawnych niż w innych krajach nie włącza się lub nie powraca do czynnego życia, co przyczynia się do ich wykluczenia społecznego.

Największe konsekwencje z tytułu niepełnosprawności ponosi rodzina, bowiem często głównie na niej spoczywa ciężar opieki, pielęgnacji, zaspokojenia potrzeb socjalno-bytowych i społecznych jednego, a czasem kilku jej członków. W związku ze wzrostem liczby rodzin z różnego rodzaju niepełnosprawnością należy zapewnić tej grupie społecznej właściwe formy wsparcia, w tym w zakresie porad prawnych i psychologicznych.

Z przeprowadzonej analizy sytuacji osób niepełnosprawnych przeprowadzonej w oparciu o dostępne dane statystyczne, wskaźniki z monitoringu wdrażania „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2008-2011” oraz badania własne i rekomendacje wynikające z tych badań, wynika, że w celu poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim, należy między innymi:

- zintensyfikować działania mające na celu aktywizację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych, w tym spowodować zmiany zapisów w orzecznictwie ZUS do celów rentowych, dyskryminujących zawodowo osoby niepełnosprawne,
- zbadać stopień przystosowania szkolnictwa masowego do potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży niepełnosprawnych na każdym poziomie edukacyjnym, a na tej podstawie inicjować działania mające na celu szerszy dostęp niepełnosprawnych uczniów do szkół ogólnie dostępnych.
- inicjować tworzenie punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych, w szczególności na terenie powiatów, w których nie funkcjonują tego rodzaju placówki,
- promować dobre praktyki w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.
- inicjować działania mające na celu likwidację barier, w szczególności architektonicznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i dostępie do informacji, które ograniczają uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym,
- rozszerzać możliwości zastosowania rozwiązań indywidualnych osobom niepełnosprawnym, w tym możliwości wykonywania pracy w miejscu zamieszkania, np. telepraca,
- w szerszym zakresie wykorzystywać środki z EFS w ramach „Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”, w celu podwyższenia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.

Rozwiązywaniu najistotniejszych problemów osób niepełnosprawnych wymienionych w niniejszej analizie poświęcony był ww. Program, którego realizacja dobiega końca w 2011 r., gdzie cele ogólne były realizowane w ramach priorytetów:

1. Profilaktyka i ograniczanie skutków niepełnosprawności.
2. Integracja społeczna osób niepełnosprawnych.
3. Integracja zawodowa osób niepełnosprawnych.
4. Rodzina wobec niepełnosprawności.
5. Partnerstwo społeczne na rzecz wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych.

Co roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie składał Zarządowi Województwa Warmińsko-Mazurskiego raporty z wdrażania ww. Programu. W 2012 r. planuje się sporządzenie Raportu końcowego z realizacji tego Programu. Podsumowanie efektów wdrażania Programu oraz wnioski i rekomendacje do dalszych działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych będą wykorzystane do podejmowania kolejnych działań w ramach niniejszego Programu.

2. Cel strategiczny, priorytety, działania i wskaźniki osiągnięcia celu „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.

Prace nad „Wojewódzkim programem wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015” rozpoczęto od zidentyfikowania, na podstawie aktualnej sytuacji osób niepełnosprawnych, głównych problemów dotyczących wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu osób niepełnosprawnych. Biorąc pod uwagę te problemy, określono cel strategiczny oraz 4 główne priorytety, które służą jego realizacji.

Cel strategiczny:

Osoby niepełnosprawne aktywniej uczestniczą w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym oraz są bardziej zintegrowane ze środowiskiem lokalnym.

Niżej wymienione priorytety są współzależne i służą osiągnięciu celu strategicznego programu:

Priorytet I: Profilaktyka i ograniczanie skutków niepełnosprawności.

Priorytet II: Integracja społeczna osób niepełnosprawnych.

Priorytet III: Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych.

Priorytet IV: Partnerstwo na rzecz osób niepełnosprawnych.

Do każdego z priorytetów zdefiniowano cel ogólny. Przed określeniem działań służących realizacji poszczególnych celów Zespół programowy dla każdego z celów opracował analizę SWOT określając główne czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia) oraz wewnętrzne (mocne i słabe strony) mające na wpływ na osiągnięcie założonych celów ogólnych, a następnie zaproponował stosowne działania.

Cel strategiczny Programu, jak również zdefiniowane cele ogólne i związane z nimi działania są spójne z zapisami zawartymi w następujących dokumentach:

- ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.),
- „Europejskiej strategii w sprawie niepełnosprawności 2010-2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier”,
- „Planie działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015”,
- „Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020”,
- „Strategii Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2020 roku”,
- „Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki 2007-2013”,

- „Wojewódzkim Programie Ochrony Zdrowia Psychicznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2011-2015”.

PRIORYTET I: PROFILAKTYKA I OGRANICZANIE SKUTKÓW NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Podstawą wyznaczenia tego priorytetu była świadomość roli profilaktyki i promocji zdrowia w zapobieganiu niepełnosprawności. Wśród czynników, które wpływają na zdrowie człowieka wyróżnia się 4 grupy:

- styl życia, którego udział jest największy (50-60%) i którego zmiana leży w zasięgu możliwości każdego człowieka,
- środowisko fizyczne oraz społeczne życia i pracy (około 20%),
- czynniki genetyczne (około 20%),
- służba zdrowia, która może rozwiązać 10-15% problemów zdrowotnych społeczeństwa.

Każda polityka gospodarcza i społeczna ma związek ze zdrowiem. Dlatego polityka pro zdrowotna musi być budowana na wszystkich szczeblach i przez wszystkie podmioty życia publicznego.

Profilaktyka zdrowotna oraz odnowa środowiska naturalnego, pracy i zamieszkania powinny mieć podstawowe znaczenie w działaniach wszystkich podmiotów i społeczności zmierzających do wyeliminowania lub znacznego ograniczenia przyczyn niepełnosprawności. Zapobieganie niepełnosprawności i zmniejszanie jej skutków jest dla społeczeństwa mniej kosztowne niż konieczność zapewnienia późniejszej opieki nad osobami niepełnosprawnymi i podejmowanie działań zmierzających do ich integracji ze społeczeństwem.

Należy pamiętać, że styl życia i zachowania zdrowotne determinują w największym stopniu stan zdrowia społeczeństwa. W profilaktyce i ograniczaniu skutków niepełnosprawności szczególne znaczenie ma również zapobieganie wypadkom, w tym wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym, którym zajmują się służby Państwowej Inspekcji Pracy. Należy także podejmować skuteczne działania zmierzające do ograniczenia liczby wypadków drogowych, których następstwem jest niepełnosprawność.

Jednocześnie, niezbędne jest objęcie szczególną opieką kobiet w ciąży z grupy ryzyka oraz wczesnym usprawnianiem niemowląt i dzieci obciążonych genetycznie, co ograniczy niepełnosprawność w późniejszych latach.

Rehabilitacja i usługi rehabilitacyjne spełniają istotną rolę w działaniach na rzecz osób niepełnosprawnych zwłaszcza w zakresie wczesnego wykrywania, diagnozowania i interwencji w ograniczaniu skutków niepełnosprawności, przygotowania do samodzielnego życia w społeczeństwie, stwarzania warunków i możliwości do kontaktów ze środowiskiem społecznym, a także zapewnienia i dostarczenia środków kompensujących utratę danej funkcji, w tym zwłaszcza środków technicznych (m.in. przedmiotów ortopedycznych, środków osobistych i pomocniczych, sprzętu rehabilitacyjnego, itp.) oraz innych środków ułatwiających osobom niepełnosprawnym przystosowanie lub readaptację społeczną.

Ograniczeniu skutków niepełnosprawności z pewnością sprzyjać będzie podejmowanie działań zmierzających do doposażenia w sprzęt rehabilitacyjny placówek i instytucji zajmujących się rehabilitacją osób niepełnosprawnych. Niezbędne jest również inicjowanie tworzenia punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych dla osób niepełnosprawnych.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wczesna edukacja przedszkolna z zakresu profilaktyki i zdrowia (kształtowanie nawyków bezpiecznego zachowania)	niewystarczająca liczba ośrodków i punktów wczesnej interwencji

istnienie i realizacja programów dotyczących profilaktyki zdrowia	brak programów w tematyce psychospołecznej (tj. wypalenie zawodowe, mobbing, depresja, przeciwdziałanie stresowi w pracy itp.)
dobrze wykształcona kadra specjalistów, psychoterapeutów, lekarzy	niewystarczająca dostępność do usług rehabilitacyjnych na wsi i w małych miejscowościach
organizowanie spotkań rekreacyjno-sportowych promujących zdrowe i bezpieczne spędzanie wolnego czasu	nierównomierne rozmieszczenie bazy rekreacyjno- sportowej
systematyczny rozwój infrastruktury (m.in. ścieżki rowerowe, baseny, boiska sportowe „orliki”, obiekty służące rehabilitacji)	niewystarczające środki samorządów lokalnych na rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej
wzrost liczby lokalnych programów sprzyjających zdrowemu stylowi życia, zapobiegania niepełnosprawności i ograniczeniu jej skutków	niedostateczna liczba ośrodków (np. poradni psychologicznych, ośrodków rehabilitacyjnych)
funkcjonowanie punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych dla osób niepełnosprawnych	niewystarczająca liczba punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych dla osób niepełnosprawnych
dofinansowanie udziału osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych	ograniczenie środków na finansowanie turnusów rehabilitacyjnych (drastyczny spadek)
inicjatywy specjalnych służb (Policji, KRUS, WOPR, PIP itp.) na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci i młodzieży oraz przeciwdziałania wypadkom drogowym, wodnym, przy pracy, a także w gospodarstwach rolnych i domowych	negatywne zmiany stylu życia (komputeryzacja, cybernetyzacja życia) z aktywnej na pasywną oraz niska świadomość na temat konsekwencji zachowań, prawidłowego żywienia, stylu życia, profilaktyki zdrowotnej
rozwój w województwie infrastruktury służącej kompleksowej rehabilitacji	
SZANSE	ZAGROŻENIA
duże ogólnopolskie kampanie społeczne dotyczące tematu profilaktyki i ograniczania skutków niepełnosprawności, np. akcja warzywa w szkole oraz szklanka mleka	niewystarczające środki finansowe Narodowego Funduszu Zdrowia na profilaktykę zdrowotną oraz limitowanie usług
położenie województw- naturalne ukształtowanie terenu, przyroda, klimat, sprzyjająca rozwojowi działań profilaktyki zdrowotnej	niewystarczające środki na realizację Ogólnopolskiego i Wojewódzkiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego
możliwość pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na działalność profilaktyczną	brak jednolitej polityki zdrowotnej dotyczącej profilaktyki w szkołach na każdym poziomie kształcenia (gabinetów lekarskich, stomatologicznych itp.)
możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój infrastruktury służącej rehabilitacji i usług rehabilitacyjnych w województwie	
realizacja Ogólnopolskiego i Wojewódzkiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego	

Cel ogólny: Rozszerzenie zakresu usług na rzecz zapobiegania powstawania niepełnosprawności oraz ograniczania jej skutków.

Działania:

- Działanie 1.1. Inicjowanie działań na rzecz wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci niepełnosprawnych.
- Działanie 1.2. Inicjowanie opracowywania i wdrażania lokalnych programów i projektów dotyczących zapobiegania niepełnosprawności i ograniczania jej skutków, w tym propagowanie zdrowego stylu życia.
- Działanie 1.3. Podejmowanie inicjatyw na rzecz przeciwdziałania wypadkom drogowym, wodnym, przy pracy oraz w gospodarstwach rolnych i domowych.
- Działanie 1.4. Inicjowanie tworzenia punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych dla osób niepełnosprawnych.
- Działanie 1.5. Dofinansowanie, ze środków PFRON, robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji, stwarzające warunki do prowadzenia kompleksowej i ciągłej rehabilitacji osób niepełnosprawnych w miejscu zamieszkania.
- Działanie 1.6. Podejmowanie działań na rzecz stworzenia możliwości uczestnictwa osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych.
- Działanie 1.7. Promocja zdrowia psychicznego oraz zapobieganie zaburzeniom psychicznym.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

1. Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wczesnym wspomaganie rozwoju.
2. Liczba uczestników wdrażanych lokalnych programów i projektów dotyczących zapobiegania niepełnosprawności i ograniczania jej skutków.
3. Liczba uczestników akcji, szkoleń, seminariów i innych form uświadamiających na temat bezpieczeństwa ruchu drogowego, zapobiegania wypadkom drogowym, wodnym, przy pracy oraz w gospodarstwach rolnych i domowych.
4. Liczba punktów sprzedaży i wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i środków pomocniczych.
5. Liczba dofinansowanych, ze środków PFRON, obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych.
6. Liczba osób niepełnosprawnych korzystających z dofinansowanych obiektów służących rehabilitacji.
7. Liczba organizatorów turnusów rehabilitacyjnych wpisanych do rejestru.
8. Liczba ośrodków uprawnionych do przyjmowania grup turnusowych osób niepełnosprawnych.
9. Liczba osób niepełnosprawnych, którym dofinansowano uczestnictwo w turnusie rehabilitacyjnym.

Realizatorzy:

- samorządy: województwa, powiatów i gmin,
- podmioty niepubliczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Komendy: Wojewódzka i Powiatowe Policji,
- Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego,
- Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe,
- Okręgowy Inspektorat Pracy Państwowej Inspekcji Pracy,
- Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- administracja rządowa.

PRIORYTET II: INTEGRACJA SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Uwarunkowania społeczno-ekonomiczne oraz przemiany demograficzne zachodzące w województwie powodują wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym i zawodowym różnych grup społecznych, w tym przede wszystkim osób niepełnosprawnych, które z racji swojej niepełnej sprawności znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej.

Należy jednak pamiętać, że osoby niepełnosprawne, tak jak inni obywatele są beneficjentami wszystkich praw, które przysługują osobom pełnosprawnym. Zagwarantowanie tych praw wymaga stworzenia mechanizmów wyrównywania szans i stworzenia im warunków do godnego życia oraz pełnienia ról społecznych i zawodowych. Zapewnienie równości szans winno polegać przede wszystkim na eliminacji wszelkich przeszkód fizycznych, finansowych, socjalnych lub psychologicznych, utrudniających lub zniechęcających osoby niepełnosprawne do aktywnego udziału w życiu społecznym.

W demokratycznym państwie prawa należy podejmować skuteczne działania przeciwdziałające zjawiskom odrzucenia, alienacji i marginalizacji. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (art. 32 ust. 2) stanowi, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Dlatego, w celu wyeliminowania tych niepożądanych zjawisk należy stymulować rozwój ruchu społecznego oraz wspierać samorządy i organizacje pozarządowe w działaniach na rzecz poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych, ich uspołecznienia i aktywizacji w lokalnym środowisku.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wysokie kompetencje i doświadczenie kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i instytucji działających na rzecz osób niepełnosprawnych	bariery architektoniczne i komunikacyjne oraz słabo rozwinięty transport publiczny, zwłaszcza na terenach wiejskich ograniczający mobilność osób niepełnosprawnych
tworzenie partnerstw lokalnych na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	ograniczony dostęp do usług środowiskowych oraz instytucjonalnych dla osób niepełnosprawnych szczególnie na terenach wiejskich
wzrost liczby placówek i ośrodków wsparcia dla osób niepełnosprawnych	bariery w różnych dziedzinach życia (architektoniczne, komunikacyjne itp.)
rozwój grup samopomocowych i wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych	niewystarczająca diagnoza problemów i potrzeb osób niepełnosprawnych w województwie
wzrost zaangażowania samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych w rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych	słabo rozwinięte poradnictwo specjalistyczne dla osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin w regionie
opracowanie i realizacja wojewódzkiego i powiatowych programów na rzecz osób niepełnosprawnych	nierównomierne geograficznie rozmieszczenie instytucji i placówek systemu wsparcia osób niepełnosprawnych
szersze włączanie organizacji pozarządowych przez samorządy lokalne w realizację zadań z zakresu polityki społecznej na rzecz osób niepełnosprawnych	bariery mentalne w społeczeństwie, funkcjonujące stereotypy na temat osób niepełnosprawnych
istnienie sieci instytucji zajmujących się rehabilitacją społeczną	
istnienie instrumentów aktywnej integracji finansowanych z POKL (KIS, CIS, Spółdzielni	

socjalnych)	
wysoka aktywność instytucji pomocy i integracji społecznej w pozyskiwaniu środków z Unii Europejskiej i innych źródeł na realizację projektów na rzecz osób niepełnosprawnych	
wzrost świadomości społecznej w aspekcie zrozumienia potrzeb osób niepełnosprawnych	
SZANSE	ZAGROŻENIA
wspieranie regionów słabiej rozwiniętych w ramach środków pochodzących z UE	kryzys i spowolnienie gospodarcze w kraju
kampanie, akcje społeczne w środkach masowego przekazu dotyczące wyrównywania szans osób niepełnosprawnych	marginalizacja regionu w polityce społeczno-gospodarczej państwa
uwarunkowania strategiczne i programowe Unii Europejskiej akcentujące promocję praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015	niewystarczające środki na likwidację barier w każdej dziedzinie życia osób niepełnosprawnych
możliwość pozyskiwania środków z UE na projekty integracji społecznej osób niepełnosprawnych	nieprzygotowanie szkół masowych do kształcenia osób niepełnosprawnych - bariery architektoniczne, brak specjalistycznej kadry
zmiana przepisów prawnych dotyczących edukacji i kształcenia osób niepełnosprawnych	nierespektowanie przepisów prawa budowlanego dotyczącego likwidacji barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej
tworzenie i wdrażanie programów krajowych dotyczących przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i rozwiązywania problemów społecznych, m.in. osób niepełnosprawnych	niewystarczające środki PFRON na programy celowe na rzecz osób niepełnosprawnych
polityka Unii Europejskiej i polityka kraju kładąca nacisk na rozwój kapitału społecznego oraz poprawę spójności społecznej	
ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych zapewniająca osobom niepełnosprawnym prawa w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej	
programy celowe PFRON skierowane do indywidualnych osób niepełnosprawnych i instytucji zajmujących się rehabilitacją mające na celu wyrównywanie szans i likwidację barier wynikających z niepełnosprawności	

Cel ogólny: Zwiększenie aktywnego udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i integracji ze środowiskiem.

Działania:

- Działanie 2.1. Zwiększenie dostępu do informacji o placówkach, instytucjach i ośrodkach wsparcia dla osób niepełnosprawnych i członków ich rodzi, w tym prowadzenie Bazy danych.
- Działanie 2.2. Inicjowanie organizowania szkoleń merytorycznych i warsztatów dla kadry podmiotów wpierających aktywny udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i integracji ze środowiskiem.
- Działanie 2.3. Inicjowanie opracowywania i wdrażania lokalnych programów i projektów na rzecz aktywizacji społecznej osób niepełnosprawnych.
- Działanie 2.4. Inicjowanie rozwoju usług terapeutycznych, między innymi poradnictwa psychologicznego, dla osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin w miejscu zamieszkania, w tym na bazie ośrodków wsparcia.
- Działanie 2.5. Inicjowanie organizowania imprez, wystaw, aukcji, olimpiad i przeglądów artystycznych z udziałem osób niepełnosprawnych.
- Działanie 2.6. Inicjowanie powstawania stowarzyszeń i klubów sportowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych.
- Działania 2.7. Zintensyfikowanie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych m.in. w ramach projektów współfinansowanych ze środków EFS.
- Działanie 2.8. Inicjowanie likwidacji barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych.
- Działanie 2.9. Inicjowanie i podejmowanie działań zmierzających do udzielania wszechstronnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku niepełnosprawnemu na terenie przedszkola i szkoły.
- Działanie 2.10. Promocja dobrych praktyk dotyczących aktywności społecznej osób niepełnosprawnych.
- Działanie 2.11. Wspieranie inicjatyw tworzenia i rozwijania działalności grup samopomocowych dla rodzin dotkniętych problemami niepełnosprawności.
- Działanie 2.12. Promowanie pracy wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych.
- Działanie 2.13. Wspieranie projektów na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych podmiotów niepublicznych działających na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym ze środków PFRON, samorządów terytorialnych oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

1. Liczba placówek, instytucji i ośrodków wsparcia dla osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin, w województwie warmińsko-mazurskim, umieszczonych w ogólnodostępnej Bazie danych.
2. Liczba ośrodków wsparcia świadczących specjalistyczne, terapeutyczne i opiekuńcze usługi dla osób niepełnosprawnych, w tym poradnictwo psychologiczne.
3. Liczba szkoleń i warsztatów merytorycznych wspierających podmioty zajmujące się rehabilitacją osób niepełnosprawnych.
4. Liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w lokalnych programach i projektach aktywizujących te osoby.
5. Liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w programach celowych realizowanych przez PFRON dotyczących rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych.
6. Liczba osób niepełnosprawnych uczestniczących w imprezach, wystawach, aukcjach, spartakiadach, przeglądach artystycznych itp.
7. Liczba osób niepełnosprawnych zrzeszonych w stowarzyszeniach i klubach sportowych.
8. Liczba mieszkań dostosowanych do indywidualnych potrzeb osób niepełnosprawnych.
9. Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną na terenie przedszkola i szkoły.

10. Liczba zatrudnionych w przedszkolach i szkołach specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej niepełnosprawnym dzieciom.
11. Liczba osób w grupach samopomocy dla rodzin dotkniętych problemami niepełnosprawności.
12. Liczba biur/punktów wolontariatu na rzecz osób niepełnosprawnych.
13. Liczba wolontariuszy pracujących na rzecz osób niepełnosprawnych.
14. Liczba zleconych zadań na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.
15. Liczba podmiotów, którym zlecono zadania na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.
16. Liczba organizacji pozarządowych, działających na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, zajmujących się problematyką osób niepełnosprawnych.

Realizatorzy:

- samorządy: województwa, powiatów i gmin,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- podmioty niepubliczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych,
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie.

PRIORYTET III: AKTYWIZACJA ZAWODOWA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia oraz awansu zawodowego, m. in. poprzez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy.

Podstawą wyodrębnienia tego priorytetu przez Zespół programowy stały się główne problemy społeczno-gospodarcze regionu Warmii i Mazur i towarzyszące im zjawisko bezrobocia, które dotyka szczególnie osoby niepełnosprawne. Niepokojącym staje się fakt dziedziczenia bezrobocia przez młodych członków rodziny, którzy z racji swojej niepełnosprawności, niskich kwalifikacji zawodowych i braku odpowiednich ofert pracy mają niewielkie szanse na uzyskanie zatrudnienia. Dlatego istnieje pilna potrzeba podejmowania działań zmierzających do wyrównywania szans zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, które stały się głównym celem priorytetu.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wzrost liczby osób niepełnosprawnych w województwie zatrudnionych na otwartym rynku pracy	wysokie bezrobocie w regionie i nieadekwatny do potrzeb rynku pracy poziom wykształcenia mieszkańców oraz niski poziom wykształcenia bezrobotnych osób niepełnosprawnych
rozwój podmiotów ekonomii społecznej w województwie (np. KIS, CIS, Spółdzielnie socjalne)	słaba motywacja, niskie kwalifikacje i trudności w przekwalifikowaniu zawodowym osób niepełnosprawnych.
istnienie chronionego rynku pracy dla osób niepełnosprawnych (ZPCH, ZAZ)	mała mobilność osób niepełnosprawnych m.in. z powodu pogorszenia się stanu zdrowia
szersze wykorzystanie instrumentów ekonomii społecznej przez samorządy w aktywizacji osób niepełnosprawnych	niska świadomość na temat możliwości aktywności zawodowej u osób niepełnosprawnych z małych miejscowości
pojawienie się nowej specjalistycznej kadry ds. osób niepełnosprawnych (doradcy ds. osób niepełnosprawnych, asystenci i trenerzy pracy)	niewystarczająca liczba zakładów aktywności zawodowej w województwie, z powodu ograniczonych środków finansowych

możliwość zatrudnienia w ZAZ osób ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności	niechęć osób niepełnosprawnych do podjęcia pracy wynikająca z obawy o utratę renty, zasiłku lub innych świadczeń
pozyskiwanie dodatkowych środków finansowych przez jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej oraz organizacje pozarządowe na aktywizację zawodową bezrobotnych osób niepełnosprawnych	bariery architektoniczne, techniczne i w komunikowaniu się, utrudniające aktywność osób niepełnosprawnych i dostęp do rynku pracy
wysokie kwalifikacje kadry pomocy społecznej i służb zatrudnienia w zakresie realizacji projektów unijnych na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych	niska świadomość pracodawców na temat możliwości zatrudniania osób ze schorzeniami specjalnymi i wynikających z tego korzyści
istniejące programy aktywizacji zawodowej, pośrednictwa pracy i doradztwa zawodowego realizowane przez Powiatowe Urzędy Pracy	słabo rozwinięty transport publiczny zwłaszcza na terenach wiejskich, ograniczający mobilność bezrobotnych osób niepełnosprawnych
wysoka aktywność organizacji pozarządowych w realizacji zadań zleczanych przez samorząd województwa w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej	
możliwości udzielania zindywidualizowanej pomocy bezrobotnym osobom niepełnosprawnym(m.in. Indywidualne Plany Działań, kontrakt socjalny, poradnictwo zawodowe, psychologiczne i inne)	
rozwój partnerskiej współpracy Ośrodków Pomocy Społecznej i PUP w zakresie realizacji projektów aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych	
SZANSE	ZAGROŻENIA
polityka państwa mająca na uwadze przywrócenie osób niepełnosprawnych do pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym	kryzys gospodarczy na świecie i spowolnienie gospodarcze w kraju
kampanie, akcje społeczne w środkach masowego przekazu promujące zatrudnianie osób niepełnosprawnych	podwójne orzecznictwo dla celów rentowych i pozarentowych, dyskryminująca osobę niepełnosprawną w uzyskaniu zatrudnienia
ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych określająca prawa i obowiązki w zakresie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych	ograniczone środki PFRON na refundację wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych
wsparcie finansowe pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, w ramach funduszu celowego PFRON-refundacja wynagrodzeń	zmiany ustawowe ograniczające dofinansowanie działalności gospodarczej
programy pomocowe dla przedsiębiorców na tworzenie nowych miejsc pracy dofinansowane m.in. z EFS, PFRON i innych źródeł	niewłaściwa organizacja szkolnictwa zawodowego niepowiązana z potrzebami rynku pracy

dostępność środków przeznaczonych na rozwój ekonomii społecznej jako formy aktywizacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych	system prawny powodujący łatwość uzyskania pomocy materialnej z pomocy społecznej, demotywuujący osoby niepełnosprawne do podejmowania aktywności zawodowej
dostępność nowoczesnych metod pracy z osobami niepełnosprawnymi oraz form zatrudnienia	

Cel ogólny: Zwiększenie aktywnego udziału osób niepełnosprawnych w życiu zawodowym.

Działania:

- Działanie 3.1. Podejmowanie działań aktywizujących osoby niepełnosprawne, w tym dofinansowanie projektów ze środków EFS, w ramach PO KL (tj.: szkolenia; warsztaty z doradztwa zawodowego, psychologiczne; indywidualne wsparcie doradcy zawodowego; aktywne pośrednictwo pracy; staż; przygotowanie zawodowe; zatrudnienie subsydiowane; prace społecznie użyteczne; trening pracy; coaching).
- Działanie 3.2. Rozwój systemu samozatrudnienia osób niepełnosprawnych.
- Działanie 3.3. Inicjowanie i tworzenie podmiotów ekonomii społecznej wspomagających proces rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym osób z zaburzeniami psychicznymi (CIS, KIS, ZAZ, Spółdzielnie socjalne).
- Działanie 3.4. Inicjowanie tworzenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych przez pracodawców chronionego i otwartego rynku pracy.
- Działanie 3.5. Inicjowanie organizowania kampanii społecznych na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.
- Działanie 3.6. Opracowywanie i realizacja Programów Integracji Osób Niepełnosprawnych (PIN) w ramach projektów systemowych PO KL.
- Działanie 3.7. Organizacja szkoleń i spotkań dla osób zajmujących się aktywizacją zawodową osób niepełnosprawnych zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej oraz instytucjach rynku pracy.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

1. Liczba beneficjentów projektów dofinansowanych ze środków EFS, w ramach PO KL.
2. Liczba beneficjentów programów celowych PFRON, dotyczących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.
3. Liczba szkoleń w zakresie samo zatrudnienia osób niepełnosprawnych.
4. Liczba osób niepełnosprawnych, które rozpoczęły działalność gospodarczą.
5. Liczba osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach aktywności zawodowej.
6. Liczba Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej i Spółdzielni socjalnych wspierające osoby niepełnosprawne.
7. Liczba utworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych na chronionym rynku pracy.
8. Liczba utworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy.
9. Liczba osób objętych programem PIN.

Realizatorzy:

- samorządy: województwa, powiatów i gmin,
- instytucje rynku pracy,
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- podmioty niepubliczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych.

PRIORYTET IV: PARTNERSTWO NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Tylko zintegrowane programy, koordynujące działania wszystkich lokalnych inicjatyw dają szansę na efektywniejsze wykorzystanie posiadanych zasobów tj. środków finansowych, infrastruktury, kadry itp. Sprzyjają one sprawniejszemu przepływowi informacji oraz jasnemu podziałowi zadań, umożliwiającym tym samym realizację założonych celów. Podstawowym partnerem administracji publicznej w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych są organizacje pozarządowe. Partnerstwo to daje możliwość efektywniejszego wykorzystania posiadanych zasobów na rzecz wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych. Skuteczność ta może się zwiększyć poprzez tworzenie grup zadaniowych, reprezentujących administrację publiczną i podmioty niepubliczne, do diagnozowania i rozwiązywania istotnych problemów osób niepełnosprawnych.

Zwiększenie udziału podmiotów niepublicznych w zaspokajaniu potrzeb osób niepełnosprawnych oraz rozwiązywaniu problemów społecznych powinno odbywać się poprzez zlecenie tym podmiotom zadań zmierzających do poprawy warunków życia społeczno-zawodowego.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wzrost współpracy partnerskiej w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym z organizacjami pozarządowymi	bariery mentalne w niektórych instytucjach, postawy zachowawcze i obawy przed partnerstwem
systematyczne organizowanie konferencji, szkoleń na temat korzyści wynikających z partnerstwa	brak chęci niektórych podmiotów do stałej, systematycznej współpracy, skierowanej na długofalowe efekty
wzrost liczby podmiotów działających na rzecz osób niepełnosprawnych zawierających porozumienia o współpracy	niewystarczający przepływ informacji na temat możliwości współpracy i partnerstwa
wzrost świadomości różnych podmiotów realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych, w tym organizacji pozarządowych o potrzebie współpracy i partnerstwa	niewystarczająca ilość środków finansowych na realizację zadań w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi
dobra współpraca jednostek pomocy i integracji społecznej oraz organizacji pozarządowych wykorzystująca aktywność lokalną do rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych	niewystarczające możliwości podmiotów realizujących zadania na rzecz osób niepełnosprawnych – problemy kadrowe, lokalowe i finansowe
wzrost liczby organizacji realizujących projekty partnerskie	
wymiana doświadczeń (dobre praktyki) różnych podmiotów w zakresie realizacji partnerskich programów i projektów na rzecz osób niepełnosprawnych	
skutecznie realizowany program współpracy samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi stanowiący przykład do wdrożenia na poziomie gmin i powiatów	
SZANSE	ZAGROŻENIA

polityka krajów UE skierowana na rozwój partnerstwa	niestabilna sytuacja PFRON i ograniczone środki na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym, w tym tworzenie partnerstw
możliwość aplikowania o środki unijne dodatkowo na partnerstwa oraz o środki PFRON na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym	zbyt mała promocja w kraju idei partnerstwa
przepisy prawne uwzględniające organizacje pozarządowe jako równorzędny partnera administracji publicznej przy rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych (m.in. ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawa o zatrudnieniu socjalnym, ustawa o spółdzielniach socjalnych, ustawa o pomocy społecznej, ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym)	
promowanie partnerstwa w dokumentach strategicznych	

Cel ogólny: Rozwój partnerstwa na rzecz osób niepełnosprawnych zapewniający ich aktywne uczestniczenie w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym.

Działania:

- Działanie 4.1. Inicjowanie opracowania i realizacji programów partnerskich oraz projektów na rzecz integracji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych, między innymi finansowanych ze środków EFS, w ramach PO KL.
- Działanie 4.2. Promowanie przykładów dobrych praktyk w zakresie realizacji partnerskich projektów i programów na rzecz osób niepełnosprawnych.
- Działanie 4.3. Organizowanie spotkań tematycznych na rzecz rozwoju partnerstwa umożliwiającego szersze włączenie różnych instytucji i podmiotów w realizację zadań na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wskaźniki osiągnięcia celu:

1. Liczba projektów partnerskich zrealizowanych w regionie, w tym ze środków EFS.
2. Liczba podmiotów uczestniczących w spotkaniach na rzecz rozwoju partnerstwa umożliwiającego szersze włączenie różnych instytucji i podmiotów w realizację zadań na rzecz osób niepełnosprawnych.
3. Liczba partnerstw na rzecz osób niepełnosprawnych zapewniająca ich aktywne uczestniczenie w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym.

Realizatorzy:

- samorządy: województwa, powiatów i gmin,
- podmioty niepubliczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych.

3. Uwarunkowania realizacji „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.

Opracowany „Wojewódzki program wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012- 2015” jest dokumentem o charakterze interdyscyplinarnym, którego wdrażanie wymaga współpracy wielu partnerów społecznych, w tym samorządów powiatów i gmin, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, instytucji oświaty, kultury, jednostek służby zdrowia, podmiotów niepublicznych zajmujących się aktywizacją zawodową i kompleksową rehabilitacją. Od ich zaangażowania w dużej mierze zależą efekty zaplanowanych działań.

4. Wdrażanie „Wojewódzkiego programu wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015”.

4.1 Harmonogram.

Wojewódzki program ma charakter ramowy, natomiast poszczególne działania, sposób i czas ich realizacji, podmioty realizujące oraz źródła finansowania określa harmonogram, stanowiący załącznik do niniejszego Programu.

4.2 Monitorowanie Programu.

Program jest dokumentem otwartym. Monitorowanie wdrażania Programu będzie odbywać się systematycznie na podstawie zebranych z powiatów i gmin oraz innych instytucji współpracujących, informacji dotyczących efektów jego wdrażania. Raporty z monitoringu Programu przedstawiane będą Zarządowi Województwa Warmińsko-Mazurskiego po każdym roku kalendarzowym jego realizacji.

4.3 Źródła informacji.

Źródłem informacji niezbędnych do monitorowania realizacji Programu w oparciu o określone wskaźniki, będą niżej wymienione podmioty współpracujące z Samorządem Województwa Warmińsko-Mazurskiego i uczestniczące w realizacji zadań zawartych w Programie:

- Wydział Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie,
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Departament Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Departament Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Departament Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurski Sejmik Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurski Oddział Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- jednostki organizacyjne pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego,
- Główny Urząd Statystyczny,
- Wojewódzki Urząd Statystyczny w Olsztynie,
- Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie,
- Powiatowe Urzędy Pracy województwa warmińsko-mazurskiego,
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie,

- Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie,
- samorządy powiatów województwa warmińsko-mazurskiego,
- samorządy gmin województwa warmińsko-mazurskiego,
- podmioty niepubliczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych,
- Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie,
- Komendy Powiatowe Policji województwa warmińsko-mazurskiego,
- Wojewódzki Ośrodek Pogotowia Ratunkowego w Olsztynie,
- Państwowa Inspekcja Pracy w Olsztynie,
- Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego - Oddział Regionalny w Olsztynie,
- Warmińsko-Mazurskie Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie,
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Olsztynie,
- Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego w Olsztynie,
- właściciele obiektów służących rehabilitacji, którzy otrzymali dofinansowanie ze środków PFRON,
- Kluby sportowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim,
- pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne na otwartym i chronionym rynku pracy.

4.4 Finansowanie Programu.

Zakres realizacji działań ujętych w programie w znacznej części uzależniony będzie od wielkości środków finansowych Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, a także powiatów i gmin, w tym przekazanych na ich realizację ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych określa zadania zawarte w Programie, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Od wielkości tych środków, przyznawanych co roku według algorytmu, zależy zakres realizacji zaplanowanych w Programie działań.

Zadania Programu, zlecane m.in. organizacjom pozarządowym uzależnione będą od wielkości środków finansowych przewidzianych corocznie w budżecie Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz od możliwości finansowych i mobilności samych organizacji pozarządowych.

Ponadto, istotnym elementem możliwości finansowych realizacji działań określonych w Programie będzie zdolność podmiotów wdrażających Program do pozyskiwania dodatkowych środków zewnętrznych, w tym z EFS, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, na realizację części przyjętych celów.

Realizacja części działań nie wymaga dodatkowych nakładów finansowych i nie będą one realizowane systematycznie.

Osoby pracujące w Zespole do opracowania projektu „*Wojewódzkiego programu wyrównania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2012-2015*”:

- 1) Wiesława Przybysz – Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 2) Halina Zygnerska – Kierownik Biura ds. rehabilitacji osób niepełnosprawnych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,

- 3) Grażyna Dziadowicz-Kulka – Doradca/specjalista ds. opracowywania programów aktywnej integracji w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 4) Jan Kosiorek – przedstawiciel Wojewody Warmińsko-Mazurskiego,
- 5) Jarosław Kogut – przedstawiciel Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- 6) Elżbieta Samorajczyk – przedstawiciel Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich,
- 7) Brygida Adamajtis – przedstawiciel Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- 8) Andrzej Brykała – przedstawiciel Konwentu Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
- 9) Agnieszka Kubarewicz – przedstawiciel Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 10) Elżbieta Dziekan – przedstawiciel Departamentu Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 11) Leszek Baranowski – przedstawiciel Departamentu Sportu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 12) Izabela Stolarska – przedstawiciel Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie,
- 13) Irena Anna Rubczewska – przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty,
- 14) Małgorzata Tubis – przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie,
- 15) Dorota Kasprzak – przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- 16) Małgorzata Łowcewicz – przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Olsztynie,
- 17) Alina Buszyniewicz – przedstawiciel Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- 18) Agnieszka Ulewicz – przedstawiciel Zakładu Aktywności Zawodowej w Kamionku Wielkim,
- 19) Małgorzata Romaniuk – przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Sejmiku Osób Niepełnosprawnych w Olsztynie,
- 20) Eliza Popławska-Jodko – przedstawiciel Elbląskiej Rady Konsultacyjnej Osób Niepełnosprawnych w Elblągu,
- 21) Anita Nietupska – przedstawiciel Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym.